

ULUSLARARASI
BEDİÜZZAMAN SEMPOZYUMU

— V —

**Rîsale-i Nur'a Göre
Kur'ân'ın İnsana Bakışı**

24-26 Eylül 2000 - İstanbul - TÜRKİYE

ISBN: 975-8719-04-1

İnsan Fıtratı ve Mutluluk

Dr. Furkan Aydın*^{*}

GİRİŞ

Tarih boyunca farklı din veya felsefeye dayansa bile, insanlığın ortak hedeflerinden biri dünya hayatını mesrurane geçirmektir. İnsanlar, araçları ve amaca ulaşmada kullandıkları inançları farklı olsa bile, aynı hedefe yönelik bir gayret içindedirler. Bu anlamda her insanın gayesi "mutluluk fonksiyonunu" maksimum kılmaktır. Ancak gerek mutluluk tanımı ve gerekse mutluluğu etkileyen değişkenler ile ilgili görüş farklılıkları, mutluluğa giden yolları da farklı kılmıştır.

Mutluluk ile ilgili birçok değişik tanım yapılmıştır. Kimilerine göre mutluluk sadece akıllı insanların ulaşacağı bir erdemdir. Kimilerine göre pozitif bir his olan coşku, kimilerine göre hayattan bir bütün olarak veya kısmen memnun olmaktır.(Lu, s.181) Fayda analizinin ilk filozofu Bentham'a göre ise mutluluk lezzet verici şeyleri maksimum yapmak ve elem verici olanları ise minimum kılmaktır.(Madigan, s.32) Bu farklı tanımlar içinde, bu makalede, mutluluk bir bütün olarak hayattan memnun olmak anlamında kullanılmıştır.

* Dr. Furkan Aydın, 1972 yılında Muş'un Varto ilçesinin Kaynarca Köyünde doğdu. İlkokulu doğduğu köyde bitirdi. Ortaokulu Varto'da okudu. Lise eğitimine Kırklareli 60.Yıl Sağlık Meslek Lisesi'nde devam etti. 1990 yılında Ankara Üniversitesi SBF Maliye bölümünde üniversiteye başladı. Ankara Nüme Hastanesi'nde Sağlık Memuru olarak görev yaptı. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bölümler Fakültesi'nde asistan olarak göreve başladı. Mastırını Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü'nde 1996 yılında tamamladı. Gazi Ün. İktisat Bölümü'nde ve Ankara Ün. SBF'de doktora programlarına başladı ve bitirdi. Ocak 1999'da ABD'ye giderek Florida State Üniversitesi College of Education'da üçüncü doktora programına başladı. Ankara'da bulunurken 1995-1999 yılları arasında Dost fm'de programcılıktan başlayıp yayın yönetmenliğine kadar devam eden bir dizi görevi üstlendi. Evli ve iki çocuk babası.

Mutluluk tanımı ile ilgili tartışmalara rağmen, mutluluk ölçümü konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Günümüzde diğer sosyal ve ekonomik göstergeler yanında mutlulukla ilgili göstergeler toplumsal açıdan büyük önem taşır. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde tüketici ve toptan eşya fiyat indeksleri gibi mutluluk indeksleri oluşturulmakta ve bu alandaki gelişmeler ölçülmektedir. Ancak her ölçümde olduğu gibi bu indekslerin hesaplanmasında da terimsel ve fonksiyonel tanımların ve ilişkilerin iyice ortaya konması gerekir.

Mutluluk ölçümü ile ilgili temel yanılgılardan biri ekonomik refahın mutluluk için tam bir gösterge kabul edilmesidir. Bu bir anlamda "para mutluluğu satın alabilir" tezine dayanır. Çünkü parası olan insan kendisine lezzet veren şeyleri satın alarak ve elem verici şeylerden de sakınarak mutluluğunu maksimum kılabilir. Bu görüşü en sert eleştirenlerden biri Marx'tır. Marx özellikle Protestan etikle Yahudileşen Hıristiyanlığın bir ürünü olan Kapitalizmin tüm dünyayı Yahudileştirdiğini iddia eder. "Para Yahudilerin kiskanç Tanrısıydı ki, ondan üstün başka hiç bir tanrı yoktu. Para bütün diğer tanrıları öldürdü ve onları eşyalaştırdı. Para her şey için yeterli bir değer ölçütüdür.....Yahudilerin Tanrısı sekülerleşti ve tüm dünyanın Tanrısı oldu."(Tucker, s.50)

Amerikan toplumu ile ilgili mutluluk indeksleri Marx'ın eleştirilerini destekler niteliktedir. Bu indeksler artan ekonomik refaha rağmen kendisini mutlu olarak tanımlayanların oranında bir düşme olduğunu ortaya koymaktadır. Amerika'nın ilk yüz zengini arasında yapılan araştırmaya göre, bu insanlar ortalama gelir seviyesi olan bir Amerikalı ile hemen hemen aynı mutluluk seviyesine sahip.(Myers, s.7) Başka araştırmalar da Amerikalıların çoğu için paranın mutluluğu satın alamadığını gösteriyor.(Lane, s.57)

Bu makalede gerek tanımsal ve gerekse fonksiyonel anlamda mutlulukla ilgili tartışmalara ışık tutacak iki isim üzerinde duruluyor: Bediüzzaman Said Nursi(1876-1960) ve Bernard Russell(1872-1970). İkisi de aynı dönemde yaşamalarına rağmen farklı dünyayı temsil ediyorlar. Bediüzzaman tamamen Kuran'a dayanarak insanlığın çoğunluğu için geçerli olabilecek bir saadetten söz eder. Russell ise hümanist biri olarak tamamen secular bir anlayışa dayalı bir mutluluğu fethettiğini iddia eder.

Bediüzzaman, mantık, felsefe ve fen bilimlerine ilgi göstermesine rağmen sonuçta sadece Kuran'a yönelir. Kuran'dan çıkardığı saadet modeli ile felsefeye meydan okur. Felsefenin telkiniyle cismani lezzetleri hedefleyen insanlara daha üstün bir lezzet kaynağı olarak ruhani lezzetlerden söz eder. 28 senelik hapis ve sürgün hayatına rağmen Kuran'dan keşfettiği mutluluk modeli sayesinde mutluluğu yakaladığını söyler. Bundandır ki hapiste bulunurken bile "tam saadetli" olduğunu beyan eder. Bediüzzaman, yazdığı Risale-i Nurlar'da, hakiki ve elemsiz saadetin yalnız iman dairesinde olduğunu iddia eder. Risale-i Nur'un temel stratejisini zahmetlerdeki rahmeti, gayrı meşru dairedaki elemi ve imanın bu dünyadaki sınırsız bir lezzetini göstermek üzerine bina eder.(Nursi(\$), s.269)

Başta matematik olmak üzere, mantık ve felsefe gibi alanlarda çok sayıda kitap yazan ve Nobel ödülünü almaya varan bir başarıya imza atan Russell, hristiyan bir ailede yetişir. Gençliğinde günah duygusundan dolayı mutsuz bir hayat yaşar. Bu mutsuzluk Russell'i intiharın eşiğine götürür. Ancak matematik konusundaki ilgisi nedeniyle hayatı yaşamaya değer bulur. Russell sonraları mutlu olmanın yollarını keşfeder ve mutluluk modelini "The Conquest of Happiness", "Mutluluğun Fethi" adıyla kitaplaştırır. Russell'a göre mutluluk, çok az istisnalar dışında, tesadüfe değil, insanın gayretine bağlıdır. (Russell, s.232) Bundandır ki kitabını "Mutluluğun Fethi" diye isimlendirir.

Bu makalede kısmen eleştirse de, temelde Batı felsefesine dayanan Russell'ın modelini benimseyen "felsefe talebesi" ve Kur'an'a dayalı modeli benimseyen "Kur'an şakirtleri" olarak adlandırılacak. Bediüzzaman'ın ve Russell'ın modelleri ayrı ayrı incelendikten sonra sonuç bölümünde aralarındaki farka dikkat çekilecek.

BEDİÜZZAMAN'IN MUTLULUK MODELİ

Bediüzzaman yazdığı eserlerini kitlelere ulaştırmada mutluluğa stratejik bir önem verir. Mutluluk stratejisinin bir gereği olarak, Risale-i Nur, "bu dünyada bir manevi Cehennem dalalette gösterdiği gibi, imanda dahi bu dünyada manevi bir Cennet bulunduğunu ispat ediyor. İnsanların bu manevi cehennem azabı hissetmelerini "hissi iptal eden ve beşerin nazarını afaka dağıtan ve boğan cereyanlar"ın "iptal-i his nevinden bir sersemlik vermelerine" bağlayan Bediüzzaman'a göre, ehl-i dalalet manevi azabını geçici bir süre için tam hissedemiyor. "Ehl-i hidayete dahi gafflet basıyor, hakiki lezzetini tam takdir edemiyor." (Nursi(Ş), s.584)

Risale-i Nur'un bu zamanda çokça muvaffak olmasının bu stratejiden kaynaklandığını beyan eden Bediüzzaman, stratejisinin üstünlüğünü şu gerekçeye dayandırıyor: "Akıbeti görmeyen, bir dirhem hazır lezzeti, ileride bir batman lezzetlere tercih eden hissiyat-ı insaniye, akıl ve fikre galebe ettiğinden ehl-i sefahati sefahatten kurtarmanın çare-i yeganesi, aynı lezzetinde elemi gösterip hissini mağlup etmektir. Bu zamanda ahiretin elmas gibi nimetlerini, lezzetlerini bildiği halde, dünyevî kırılacak şişe parçalarını onlara tercih etmek, ehl-i iman iken ehl-i dalalette o hubb-u dünya ve o sır için tabi olmak tehlikesinden kurtarmanın çare-i yeganesi, dünyada dahi Cehennem azabı gibi elemeleri göstermekle olur ki, Risale-i Nur o meslekten gidiyor." (Nursi(Ş), s.582)

Bediüzzaman stratejik öneminden dolayı, yazmış olduğu 6000 sayfalık eserlerin muhtelif yerlerinde, mutlulukla ilgili görüş beyan eder. Onun bu konudaki düşüncelerini temelde iki başlık altında incelemek mümkündür. Birincisi, insanın saadete ulaşmasında Allah'a muhtaç olması. İkincisi; insanın lezzetler sofrasının, nicelik ve nitelik olarak birçok farklılıklar göstermesi.

A. MUTLULUKTA RABB'E OLAN İHTİYAÇ

Bediüzzaman'a göre insan, potansiyel yetenekleri ve fitri zaafı nedeniyle, ancak İlahi destek sayesinde saadeti bulabilir. Russell'ın Allah'ı denklem dışına çıkarıp, insanı kendi kendine mutlu olmaya kadir gören anlayışına mukabil, Bediüzzaman mutluluk için Yüce Kudret sahibine ilticayı zaruri görür. Bu nedenle insanın sahip olduğu potansiyel yetenekleri ve fitri zaafı anlamaya özel bir önem atfeder.

I. İnsanın Potansiyel Yetenekleri

1. Kalb: bütün duygulara bir kumandan

Bediüzzaman'a göre insanı mutlu kılmak öncelikle onu tanımaktan geçer. İnsanın sahip olduğu yetenekleri bilmeden onları inkişaf ettirmek ve mutluluğa ulaşmada kullanmak mümkün olmaz. Bir çekirdek gibi büyük bir potansiyele sahip olan her bir insan, meleklerin dahi ötesindeki makamlara geçebilir.

Bediüzzaman'ın her bir insanda gördüğü potansiyel, Mevlana'nın Mesnevi'sindeki bir örneği anımsatır. Mevlana insanı tavuk altına kuluçkaya bırakılmış kaz yumurtasına benzetir. Tavuk altına kuluçkaya bırakılan kaz yumurtasından kaz çıkmasına rağmen, eğer bu yavru kendisine verilen farklı yetenekleri tanımazsa ve tavuk gibi olduğunu düşünse ancak karada yürür ve birkaç metre uçar. Oysa kendi yeteneğini keşfetse, hem karada yürür, hem havada uçar, hem de suda yüzer. (Eren, s.55)

İnsan, Mevlana'nın misalinde olduğu gibi, sahip olduğu farklılıkları anladığında ve onları doğru kullandığında kamil insan anlamına dahil olarak iki cihan saadetine ulaşır. Bu anlamda insanı üstün kılacak yeteneklerin başında kalb gelir. Kalp bir et parçası değil, bütün latifeleri yöneten bir merkezdir. İnsanın cismani hayatının direği kalb organı olduğu gibi, manevi hayatı da kalb duygusuna bağlıdır. İman kalbi bir tasdikle kemale erdiği gibi imanın tezahürü olan Allah'a muhabbet dahi kalben mümkün olur. Daha da ötesi insanın Rabb'ine bağlanmasında kalb bir santral görevini görür.

Bu denli öneme sahip ve ayine-i Samed olan kalbin gıdası zikir ve duadır. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "şu kâinatta insan bir fihriste-i câmia olduğundan, insanın kalbi binler âlemin harita-i mâneviyesi hükmündedir. insanın mahiyetindeki kalbi, hadsiz hakaik-i kâinatın mazharı, medarı, çekirdeği (gibidir)... Elbette ve herhalde, o kalbin Fâtırı, o kalbi işlettirmesini ve bilkuvve tavırdan bilfiil yaziyetine çıkarmasını ve inkişafını ve hareketini irade etmiş ki, öyle yapmış. Madem irade etmiş; elbette o kalp dahi akıl gibi işleyecek. Ve kalbi işlettirmek için en büyük vasıta, velâyet merâtibinde zikr-i İlahi ile tarikat yolunda hakaik-i imaniyeye teveccüh etmektir."(Nursi(M), s.428-9)

Kalbini zikir ve dua ile işleten bir insan Rabb'i ile doğrudan doğruya görüşür. Hayatında kendisini tehdit eden tehlikelerden emin olmak ve kalben çokca istediği

emellerine ulaşmak için kalbinin telefonuyla Rabb'ine iltica eder. Bu sayede endişelerini def ederek saadete mazhar olur. Bu anlamda Kalb duygusu insanı Rabb'ine bağladığı için büyük bir kıymete sahiptir.

İnsanın kalbindeki muhabbet sınırsızdır.

Kalbin önemli olmasının başka bir nedeni sınırsız muhabbete beşiklik yapmasından kaynaklanır. Muhabbet ise kainat ölçeğinde bir öneme haizdir. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "*Muhabbet şu kâinatın bir sebab-i vücududur. Hem şu kâinatın rabitasıdır, hem şu kâinatın nurudur, hem hayatıdır.*" (Nursi(S), s.583) Yani kainatın yaratılışı İlahi muhabbetin bir neticesi olduğu gibi, devamı dahi herşeyde dercedilen muhabbete bağlıdır. Bu anlamda geniş bir mana ile kainata bakan ve "Vedûd ismine" mazhar olan muhakkıkîn-i evliya, bütün kâinatın mayası muhabbettir. Bütün mevcudatın harekâtı muhabbetledir. Bütün mevcudattaki incizap ve cezbe ve cazibe kanunları muhabbettendir" demişler. Çünkü muhabbet olmazsa herşey birbirine düşman ve hayat bir zindan olur. Muhabbetin bu denli önemli olmasındandır ki, her bir insanın kalbine kâinatı istilâ edecek bir muhabbet yerleştirilmiştir. (Nursi(S), s.583)

İnsan, kalbine konulan bu sınırsız muhabbeti kullanarak mutluluğa ulaşır. Muhabbet insanı bütün kainatla alakadar kılar. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "*insan evvelâ nefsinı sever. Sonra akaribini, sonra milletini, sonra zîhayat mahlûkları, sonra kâinatı, dünyayı sever. Bu dairelerin herbirisine karşı alâkadardır; onların lezzetleriyle mütelezziz ve elemeleriyle müteellim olabilir.*"(Nursi(S), s.331) Yani muhabbet vasıtasıyla kainatla olan alaka insan için lezzetlerin olduğu kadar elemelerin dahi kaynağı olabilir. Bu nedenle muhabbeti saadete vesile kılmak onu yerinde kullanmakla mümkün olur. Bediüzzaman'a göre İlahi Hikmet her bir organı belirli maksatlar için halkettiği gibi, her bir duyguyu da belirli gayeler için insana vermiştir. Bu anlamda insan, ancak sahip olduğu duyguları verilmiş maksadına uygun kullandığında saadeti yakalayabilir. O halde mutluluk arayan biri sınırsız muhabbetini nasıl kullanmalı?

Kalbler ancak Allah'ı sevmekle tatmin olur.

Bediüzzaman sınırsız muhabbetin nasıl tatmin edileceği sorusuna cevap verirken öncelikle muhabbetin nedenleri üzerinde durur. Çünkü insan ancak belirli sebeplerle birşeye muhabbetini yönlendirir. Hatta muhabbetin sebepleri birşeyde ne derece bulunursa o şey o derece sevgiye layıktır. Bu anlamda Bediüzzaman, Seyyid Şerif Cürçânî 'ye atıfla muhabbetin sebeplerini şöyle beyan eder: insan "ne şeyi severse, ya lezzet için sever, ya menfaat için, ya evlâda meyil gibi bir müşâkele-i cinsiye için, ya kemal olduğu için sever."(Nursi(S), s.579) Kısaca muhabbetin en önemli nedenleri cemal, yani güzellik, kemal, yani mükemmellik ve/veya ihsandır. İnsanın kalbindeki muhabbet sınırsız olduğundan ancak sınırsız olan bir cemal, kemal ve ihsanı bulmakla tatmin olur.

İnsan kalbindeki muhabbeti ya nefis hesabına veya Allah namına kullanır. Nefsi mabud gibi kabul ederek her türlü isteklerine koşturmak nefis hesabına dünyaya

muhabbet etmektir. Bediüzzaman bu hataya düşen bir nefsi şöyle ikaz eder. Ey nefis "sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Allah'ısma'ladık demeyip gider (gençliğin ve malın gibi); ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazi aşklarda yüzde doksan dokuzu, mâşukundan şikâyet eder. Çünkü, Samed aynası olan bâân-ı kalple sanem-misal dünyevî mahbuplara perestîş etmek, o mahbupların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira, fıtrat, fıtrî ve lâıyk olmayan şeyi reddeder, atar.

Madem öyledir, ey nefis, aklın varsa bütün o muhabbetleri topla, hakikî sahibine ver, şu belâlardan kurtul. Şu nihayetsiz muhabbetler, nihayetsiz bir kemal ve cemal sahibine mahsustur. Ne vakit hakikî sahibine verdin; o vakit bütün eşyayı Onun namıyla ve Onun aynası olduğu cihetle ıstırapsız sevebilirsin. Demek, şu muhabbet doğrudan doğruya kâinata sarf edilmemek gerektir. Yoksa muhabbet, en leziz bir nimet iken, en elîm bir nikmet olur."(Nursi(S), s.331-333)

Allah namına sevmek Allah'ı sevmektir.

Bediüzzaman insanın kalbindeki sınırsız muhabbetin Allah'ı isim ve sıfatlarıyla sevmek için verildiğini iddia eder. Ancak bu durum insanın dünyadaki sevgililere yönelmesine engel değildir. Çünkü dünyevi bir sevgilideki muhabbetin sebebi olan cemal, kemal ve ihsan gibi unsurların Allah'tan geldiğini bilerek onu sevmek, zaten Allah namına muhabbet etmektir. Birşeyi Allah namına sevmek aslında Allah'ı sevmektir. "Meselâ, leziz taamları, güzel meyveleri, Cenâb-ı Hakkın ihsanı ve o Rahmân-ı Rahîmin in'âmı cihetinde sevmek, *Rahmân ve Mün'im isimlerini sevmektir*; hem mânevî bir şükürdür. Şu muhabbet yalnız nefis hesabına olmadığını ve Rahmân namına olduğunu gösteren, meşru dairesinde kanaatkârâne kazanmak ve mütefekkirâne, müteşekkirâne yemektir." (Nursi(S), s.597) Diğer deyişle, Allah'ı seven, yarattığı sanatları sever; yaratılanları yaratıcıyla birlikte seveni de yaratıcısı sever. Aradaki bağ koparıldığında, sevginin sınırsızlığı da kaybolur.

Kur'ân Şakirdi dünyayı ve ondaki herşeyi mânâ-yı harfiyle, yani Esmâ-i Hüsnâ'yı gösterdiği cihetle sever, mânâ-yı ismiyle yani nefse hitap eden cihetle değil. "Ne kadar güzel yapılmış" der. "Ne kadar güzeldir" demez. Bediüzzaman dünyayı bu tarzda Allah namına sevmenin bu dünyada dahi önemli sonuçlarından söz eder: "Dünyaya muhabbetin ise, madem Cenâb-ı Hakkın namınadır. O vakit dünyanın dehşetli mevcudatı, sana ünsiyetli bir arkadaş hükmüne geçer. Mezraa-i âhiret cihetiyle sevdiğin için, herşeyinde âhirete fayda verecek bir sermaye, bir meyve alabilirsin. Ne musibetleri sana dehşet verir, ne zeval ve fenâsı sana sıkıntı verir. Kemâl-i rahatla o misafirhanede müddet-i ikametini geçirirsin. Yoksa, ehl-i gaflet gibi seversen, yüz defa sana söylemişiz ki, sıkıntılı, ezici, boğucu, fenâyâ mahkûm, neticesiz bir muhabbet içinde boğulur, gidersin."(Nursi(S), s.603)

2. Vicdan: ebediyetten başka hiçbir şeyle tatmin olmaz.

Bediüzzaman her insanda bulunan temel duygulardan biri olarak "vicdan"dan söz eder. Doğruyu yapmaya meyletmek ve haksızlık yapmaktan uzaklaşmak isteği bu duygunun sayesinde mümkündür. Bu yönüyle vicdan insanda hükmünü sürekli icraya çalışan bir hakim gibidir. İyiliği, adaleti sürurla teşvik, kötülüğü sıkıntı ile tazip eder. Bu nedenle insanın vicdanen rahat ve huzurlu olması ancak fitrata uygun hareket etmesi ile mümkündür. Bediüzzaman'a göre vicdan fitrata uygun hareketi sağlamak için insana verilen bir duygu olduğundan, insan ancak bu fitrat sahibinin isteklerine uygun hareket ettiğinde tam saadetli olabilir.

Vicdanın mutluluk için önemli olmasının bir başka gerekçesi yalnızca sonsuzlukla tatmin olmasıdır. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı, saadet-i ebediyeye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse, "Ebed, ebed!" sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz."(Nursi(S), s.489) Çünkü insanın "öyle arzuları ve matlapları var ki, ebedî saadetten başka hiçbir şey onları tatmin etmiyor."(Nursi(S), s.58) Bundandır ki bu dünyada dahî nefis devam ve beka hissi ile lezzet alır. Eğer bu ebedi yaşama aldatmacasını taşımasaydı, nefis hiçbirşeyden lezzet alamazdı. (Nursi(Ms), s.155)

Ölüme karşı tüm isyanlar ve ölümsüzlük için bütün çalışmalar insandaki ebediyet arzusunun bir göstergesidir. Bediüzzaman'a göre bu arzuyu sonsuz bir hayatta, sonsuz bir saadet müjdesi sunan Kuran tatmin eder. Yoksa binlerce sene dünya saltanatı dahi olsa ucunda yokluk görünen bir hayat, vicdan için saadetten ziyade azaptır.

3. Üç temel yetenek.

Bediüzzaman'a göre insan yaşayabilmek için üç temel yetenek ile donatılmış ve bu yeteneklere yaratılıştan bir sınırlama konulmamıştır. Bu nedenle aşırı uçlara kaçarak onları yanlış kullanmak mümkündür. Meleklerdeki sabit makamlara nisbetle, insanların en aşağı mertebeden meleklerin üzerine geçip kainatın halifeliğine kadar uzanan mertebelere terakkisinde bu yeteneklerin büyük önemi vardır. Bundandır ki bu temel yeteneklerini Kuran'ın emrettiği tarzda orta yola çeken bir insan imtihanı kazanır. Bu yeteneklerin birincisi kuvve-i şeheviye ki, cinsi istek kudreti, yemek, içmek, uyumak ve konuşmak gibi yeteneklerdir. İkincisi kuve-i gadabiye ki, zararlı şeyleri def etmeye insanı sevk eden yetenektir. Üçüncüsü ise kuvve-i akliye olarak adlandırılan ve iyi ile kötüyü birbirinden ayırmak için verilen akıldır.

İnsanın bu temel yeteneklerine bir sınırlama konulmadığından herbirisinin ifrat, tefrit ve vasat mertebesi bulunur. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "kuvve-i şeheviyenin tefrit mertebesi humuddur ki, ne helâle ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları pâyimal etmek iştihasında olur. Vasat mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harama yoktur...Ve keza,

kuvve-i gadabiyenin tefrit mertebesi, cebanettir ki korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrat mertebesi tehevürdür ki, ne maddî ve ne mânevî hiçbir şeyden korkmaz. Bütün istibdadlar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsulüdür. Vasat mertebesi ise şecaattir ki, hukuk-u diniye ve dünyeviyesi için canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz...Ve keza, kuvve-i akliyenin tefrit mertebesi gabâvettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. İfrat mertebesi cerbezendir ki, hakkı bâtil, bâtili hak suretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ malik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki, hakkı hak bilir, imtisal eder; bâtili bâtil bilir, içtinap eder.”(Nursi(I), s.603) Bu anlamda insan yaşamak için kendisine verilen bu üç temel yeteneklerini “orta yol”(vasat) da kullandığında saadeti yakalar. Kur’an gibi semavi mesajlar, haksızlık, zulüm ve mutsuzluğa neden olacak bu temel yetenekleri vasata çekmek için gönderilmiştir.

II. İnsanın Fitri Zaafı

1. İnsanın Acizliği ve Fakirliği Hadsizdir.

Bediüzzaman’a göre insanı mutlu kılmak için potansiyel yeteneklerini inkişaf ettirmek kadar zaafılarına çare bulmak da önemlidir. Bu anlamda her insanın doğuştan sahip olduğu sınırsız acizlik ve fakirliği göz ardı edenler hakiki bir saadet modeli sunamazlar. Bediüzzaman bu iki fitri zaafı sürekli kanayan iki dehşetli yara benzetir. İnsanlığın bu iki yarasını tedavi etmek ona saadeti getirmek için zaruridir. 7.söz’de bu noktayı bir temsil ile açıklarken, insanın fitratını dikkate almayan ehl-i sefahati şiddetle tenkit eder ve insanlığın bu fitri yaralarına deva bulmadıkça söz söylemeye hakları olmadığını beyan eder.

Bediüzzaman, özellikle sağlıklı olduğunda kendisini çok kuvvetli zanneden ve hatta bazen bu yanlış zannıyla kendisine ilahlık bile atfeden insanın aslında sonsuz derecede aciz olduğunu söyler. Çünkü insanın gerçekte kudretli mi yoksa aciz mi olduğu hayatı boyunca kendisine yönelen tehlikelere ne derece karşı koyabildiğine ve maksatlarına ne ölçüde ulaşabildiğine bakılarak anlaşılır. Bu anlamda insan kendisinin ve dostlarının ebedi bir saadet ihtiyacına güç yetiremediğinden acizdir. Çünkü bu yöndeki arzularını gerçekleştirmek için kullandığı kudret, bu arzularının önündeki engellerle kıyaslanınca bir hiç hükmündedir.

İnsanın sonsuz fakirliği ise bütün duygularıyla istediklerine mukabil, bunların ne kadarına sahip olduğuna bakılarak anlaşılır. Ebedi bir mekanda, dostlarıyla beraber ebedi saadeti isteyen ve buna şiddetle muhtaç olan insan, yalnızca geçici bir hayata ve saadete sahip olduğundan sonsuz derece fakirdir. Bu dünyada ne kadar zengin dahi olsa ebediyet için muhtaç oldukları düşünülünce çok fakirdir.

Bediüzzaman insanın sınırsız aczine ve fakrına delil olan ebedi ihtiyaçlarını şöyle ifade eder: “İnsan, kâinatın ekser envâına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacâtı âlemin her tarafına dağılmış; arzuları ebede kadar uzanmış. Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cenneti de arzu eder. Bir dostunu görmeye müştak olduğu gibi, Cemâl-i Zülcelâli de görmeye müştaktır.

Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahababını ziyaret etmek ve firâk-ı ebedîden kurtulmak için, koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaip olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlakın dergâhına ilticaya muhtaçtır. "(Nursi(S), s.297)

Hadsiz Acizliğe Karşı Hadsiz Kudrete Dayanmak; Hadsiz Fakirliğe Karşı Hadsiz Rahmete Başvurmak Gerekir.

Her bir insan, fıtratındaki sınırsız acizliği ve fakirliği hissedip İlahi dergaha iltica edince tam bir saadete kavuşur. Görünürde bu iki zaaf onun saadetine engel iken, gerçekte daimi saadeti bulmasına vesile olur. Çünkü sınırsız acizlik ve fakirlik zaaflarına sahip biri sınırsız kudret sahibine "nokta-i istinad" ve sınırsız gına ve rahmet sahibinden "nokta-i istimdat" ile iltica ederse derdine deva bulur. Bediüzzaman, insanlığın doğası itibarıyla bir dayanak ve yardım isteme noktası aradığını şöyle ifade eder: "nev-i beşer, *aczi ve düşmanların kesreti dolayısıyla dayanacak bir nokta-i istinada muhtaçtır* ki, düşmanlarını def için o noktaya iltica etsin. Ve kezâ, *kesret-i hâcât ve şiddet-i fakr dolayısıyla da istimdat edecek bir nokta-i istimdada muhtaçtır* ki, onun yardımıyla ihtiyaçlarını def etsin. Ey insan! Senin *nokta-i istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır*. Ruhuna, *vicdanına nokta-i istimdat ise ancak âhirete olan imandır*. Binaenaleyh, *bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder, vicdanı daima muazzep olur*. Lâkin, *birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdat eden adam, kalben ve ruhen pek çok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki, hem mütesellî, hem vicdanı mutmain olur*." (29.Lem'a 2.bab)

Kur'ân, herkesin iman kuvvetine gören artan bir dayanak noktası ruha ve kalbe verir ki, yüz derece ziyade korkunç, zararlı musibetlere karşı gelebilir bir kuvveti, her Kur'ân Şakirdi kazanabilir. Ve şöyle ihtar eder, der ki: "Senin Hâlikin olan şu memleketin Mâlik-i Hakikîsinin emrine herşey musahhardır. Herşeyin dizgini Onun elindedir. Ona intisabın yeter." (Nursi(L), s.250)

Aynı şekilde Kur'ân Şakirdi sınırsız arzularına karşı, imandan gelen nur ile öyle bir yardım noktasına başvurur ki, değil küçücük ve muvakkat, kısa dünyevî ahbaplara karşı arzu ve alakalarına, belki ebede uzanan sınırsız uzun arzularına kâfi gelebilir bir hazine bulur. "Çünkü bir cilve-i rahmetiyle, muvakkat bir misafirhanesi olan bu dünyanın bir menzili olan şu zeminin yüzünde, o misafirlerini bir iki saat sevindirmek için, bahar sofrasında had ve hesaba gelmez, san'atlı, şirin nimetlerini her baharda ihsan edip *bir kahvaltı hükmünde o misafirlere yedirdikten sonra, meken-i ebedîlerinde sekiz daimî Cenneti hadsiz bir zamanda hadsiz envâ-i nimetiyle doldurup ibâdına ihzar eden bir Rahmânü'r-Rahîmin rahmetine iman ile istinad edip intisabını bilen*, elbette öyle bir nokta-i istimdad bulur ki, en ednâ derecesi, hadsiz ebedî emellere medet verip idame eder." (Nursi(L), s.250)

2. İnsanlığın ortak kaderi: ihtiyarlık, musibetler ve ölüm

İhtiyarlık ebedi bir gençliktir.

İnsanlığın fitri zaaflarından biri de, eğer erkenden ölmezse, hayat yolculuğunda kabre daha yakın olan ihtiyarlık istasyonuna uğramak zorunda kalmasıdır. Gençlikte özellikle sağlıklı ise birçok lezzetten istifade istidadında olan insanlar, ihtiyarlıkta birlikte birçok sıkıntılara giriftar oluyorlar. Bediüzzaman'a göre insanlığın yaklaşık yarısına denk gelen ihtiyarlar yakında girecekleri kabre karşı ancak ahirete iman fikriyle tahammül edebilirler. (Nursi(S), s.88)

Bediüzzaman ihtiyarlığı mutluluğun önündeki büyük bir engel değil, şükür vesilesi bir nimet olarak tarif eder. Çünkü ihtiyarlıkla acizliğini ve zayıflığını hissedilen bir insan, Rabb'inin rahmetine iltica edip, O'ndan gelen mesajlara kulak verecek endişelerini giderir. İhtiyarlar Risalesi'inde ihtiyarlığı ebedi bir gençlik olarak izah eden Bediüzzaman, özetle şu noktaları ifade eder: (Nursi(L), s.222-267)

• Yardıma çokça muhtaç olan ihtiyarlar, imanla Rahmet'i bulup, O Rahman'a intisap ederek teselli bulur.

• İhtiyarlıkta dünyaya insanı bağlayan bağların kopmaya başlaması ve kabir yolculuğunun yaklaşmasına mukabil gerçek teselli, Sünnet-i Senniye'ye ittiba ile, yaklaşan yeni alemde şefaati elde etmektir.

• Dünya ile bağları kopan ihtiyarlar, Kur'an'ın ebedi saadet müjdesine kulak vermeli.

• Madem ahiret var, bakidir ve bu dünyadan daha güzeldir, ihtiyarlık bu saadete gitmeye alamet olduğu için memnun olunmalı.

• Madem O var; Kur'an Şakirdi için herşey var. İhtiyarlık bu nokta-i nazardan fitrattaki acz ve fakrı hissettirerek, ihtiyarları O'nun dergahına ilticaya teşvik eder.

• İman gözlüğü herşeyi farklı gösterdiğinden ihtiyarlar haline şekva değil şükür etmeli.

• İhtiyarlar gençliğini kaybettiğine üzülme yerine, gençlik tehlikelerinden kurtulup ebedi bir gençliğe aday olduğunu düşünerek sevinmeli.

• İhtiyarlıkta artan zaaf ve aczden feryat yerine, bu haletin rahmetin celbine vesile olacağını düşünüp memnun olmalı.

• Madem iman gibi sınırsız derecede kıymettar bir nimet var; ihtiyarlık da hoştur, hastalık da hoştur, vefat da hoştur. Nahoş bir şey varsa; o da günahdır, sefahattir, bid'atlarıdır, dalalettir...

• İmanı taşıyan ihtiyarlar, ihtiyarlıklarına ebedi bir gençlik nazarıyla bakabilir. Çünkü onunla ebedi bir gençlik kazanabilir.

• Ey ihtiyarlar! Hadis-i Şerifte vardır ki: "Altmış yetmiş yaşlarında bir mü'min, dergah-ı ilahiyeye elini kaldırıp dua ederken, rahmet-i ilahiyeye onun elini boş döndürmeye hicap ediyor." Madem rahmet size karşı böyle hürmet ediyor. Siz de rahmetin bu hürmetine ubudiyetle ihtiram ediniz:

• Ey ömrünün kısalığından şikayet eden ihtiyar! Hayatın sana ait neticesi bir ise, Halikına ait bindir. Şu halde marz-i İlahi dairesinde bir an yaşamak kafidir. Uzun zaman istemez. Öyleyse dünyada az yaşadım diye tasalanma. Bu dünyadaki asıl

maksat rızayı İlahiyi kazanmak olduğuna göre, o rızayı kazanmışsan ebedi bir ömür senindir. Bu cihetle fani dünyada bir an ile bin sene yaşamak arasında fark yoktur. Yani "Bâkî-i Hakikînin muhabbet, marifet, rızası yolunda bir saniye, bir senedir. Eğer Onun yolunda olmazsa, bir sene bir saniyedir. Belki Onun yolunda bir saniye lâyemuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi bir saniye hükmüne geçer."(Nursi(L), s.22)

• İhtiyarlıkta imanla elde edilen bu tesellileri hayatındaki tecrübelerle teyit eden Bediüzzaman şunları ifade eder: "ihtiyarlığımın sergüzeşliğinden gelen ağrılara ve meyusiyetlere, imandan ve Kur'ân'dan imdada yetişen kudsî tesellilerle bu ihtiyarlığımın en sıkıntılı bir senesini, gençliğimin en ferahlı on senesine değiştirmem. ..." (Nursi(L), s.261-2)

Musibet Rahmani bir hediyedir.

Bilindiği gibi insanın hayattan zevk almasını azaltan önemli bir etken hastalık ve sair musibetlerdir. Bazen bu tür sıkıntılara derecelerine göre giriftar olanlar in-tiharı bile tercih edebiliyorlar. Bu nedenle ekser insana hitap eden bir mutluluk modelinde ya bu aksaklıkları tamamen ortadan kaldırmalı veya bunlarla dahi mutlu olmanın yolunu bulmalı.

Bediüzzaman, oluşturduğu mutluluk modelinde, hastalık gibi musibetler için yeni bir tanımlama yapmakta ve bu şartlarda bile mutlu olmanın yolunu anlatmaktadır. Onun mutluluk modelini hayata geçiren bir Kur'ân Şakirdi için tesadüfe dahi tesadüf edilmediğinden, musibetler bazı hikmetler dahilinde Şafi-i Hakiki tarafından insana gönderilen bir hediye, bir ihsan veya bir ikaz olarak telakki edilir. Gerçi Sonsuz Kudret sahibi olan Cenab-ı Hak isteseydi musibetsiz bir hayatı, Cennette olacağı gibi, insana ihsan edebilirdi. Ancak Bediüzzaman'a göre bu dünyada cereyan eden hastalık gibi musibetlerin Allah'ın isimlerine bakan yönü var. Kainatın yaratılmasındaki maksatlardan biri Esmâ'yı görmek ve göstermek olduğundan musibetlerin bu gayeye yönelik neticeleri önemlidir. Bu anlamda Rezzak ismi açtığı gerektirdiği gibi Şafii ismi de hastalıkları ister. Yani ancak hastalığın varlığında onları iyileştirerek Şafii olduğunu göstermiş olur. Bu noktaya işaretten iyileşmek fiilinin karşılığı İslami bir terim olarak şifa bulmaktır. Çünkü şifa Şafii'yi hatırlatır. Bundandır ki, Bediüzzaman'a göre, "*Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir.* Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip feryat etmek gerektir. Fakat *dinî olmayan musibetler, hakikat noktasında musibet değildirler.* Bir kısmı *ihzar-ı Rahmânîdir.* Nasıl ki çoban, gayrın tarlasına tecavüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki, zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunâne dönerler. Öyle de, çok zâhiri musibetler var ki, İlâhî birer ihtar, birer ikazdır. Ve bir kısmı *keffâretü'z-zünubdur.* Ve bir kısmı, *gafleti dağıtıp, heşerî olan aczini ve zaafını bildirerek bir nevi huzur vermektir.* Musibetin hastalık olan nevi, sabıkan geçtiği gibi, o kısım, musibet değil, belki bir *ilifât-ı Rabbânîdir*, bir tathirdir. Rivayette vardır ki, "Ermiş bir ağacı silmekle

nasıl meyveleri düşüyor; sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor."(Nursi(L), s.18)

Bediüzzaman hastalığın ruhsal dünyadaki etkisi ve bu alandaki istidatlarının inkişafına da vesile olduğunu iddia eder: "hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffi eder, kemal bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder, vazife-i hayatiyeyi yapar."

Hastalıkla hayatının lezzetini kaybedenlere ise Bediüzzaman hayatın, Kuran'ı mesaja göre, manasını hatırlatarak teselli verir: "*şu dâr-i dünya, meydan-i imti-handır ve dâr-i hizmettir. Lezzet ve ücret ve mükâfat yeri değildir. Madem dâr-i hizmettir ve mahall-i ubudiyettir. Hastalıklar ve musibetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla, o hizmete ve o ubudiyete çok muvafık oluyor ve kuvvet veriyor.*" Bediüzzaman'a göre asıl lezzet, ücret ve mükâfat-yeri Kur'ân Şakirdi için Cennet olduğundan bu noktadan buradaki sıkıntıları hoş karşılar şekva yerine kendisine kazandırdığı sevabı düşünerek şükreder. Çünkü "eğer sabretse, *musibetin mükâfatını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hattâ bir kısmı var ki, bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçer.*" (Nursi(L), s.15-16)

Musibetlerin bu derece sevaplı olmasındaki asıl sır insanın firavunluğunu kırarak ona kulluğunu hatırlatması ve Rabb'inin dergahına acz ve fakrını vesile yaparak ilticaya mecbur etmesidir. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "makine-i insaniyede yüzer âlet var. Herbirinin elemi ayrı, lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfatı ayrıdır... *musibetlerle, hastalıklarla, âlâm ile, sair müheyyiç ve muharrik ârizalarla, o maki-nenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyiç eder.* Mahiyet-i insaniyede münderiç olan *acz ve zaaf ve fakr madenini* işlettiriyor. Bir lisanla değil, belki her bir âzânın lisanıyla *bir iltica, bir istimdat vaziyetini verir.*"(Nursi(L), s.19)

Kısacası kendisi de dahil olmak üzere herşeyi tesadüfe ve tabiata havale eden bir felsefe talebesi için musibetler kötü talihın bir neticesidir. Buna engel olacak bir kudrete sığınmak yerine daimi bir korku içinde birbirine bol şanslar dilemekten başka çare bulamaz. Kazaran bir musibete denk geldiğinde sabır yerine şekva eder, tatlı dünya hayatı ona acılaştır. *Oysa Kur'ân Şakirdi için dini olmayan musibetler bir ihtar-ı Rahmanî, bir ikaz, bir iltifat-ı Rabbani, bir hediye-i Rabbani veya günahlarına keffaretir.* Dolayısıyla Kur'ân Şakirdi musibete maruz kaldığında bile bu noktaları düşündüğünden halinden memnundur, hayatından lezzet alır ve Rabb'ine şükreder.

Bediüzzaman Hastalar Risalesi'nde Kuran'ın hastalık gibi musibetlere yaklaşımındaki temel farklılığı esas alarak, hastalara teselli edici şu mesajları verir:

- Hastalık kazandırdığı sevaplarla ömür sermayesini kazançlı kılar.
- Sıhhat belasıyla gaflete düşenlere mukabil hastalıkla ahiretini düşünenler için hastalık bir ihsan-ı ilahi bir hediye-i Rabbani'dir.

• Geçmiş sıkıntılı günler gitmiş ve yerlerine ruhunda elemin bitmesiyle lezzet izleri bırakmışlar. O halde geçmiş sıkıntılarını düşünüp eseflenme belki sana sevap kazandırdığı için şükret.

• Dünya zevkini hastalık dolayısıyla kaybettiğini düşünüp ıstırap çekme. Madem dünyanın zevki ve lezzeti devam etmiyor. Onu kaybettiğinden ağlama.

• Hastalık sıhhat nimetinin lezzetini tattırır. Çünkü ancak hastalıktan şifa bulanlar bu lezzeti tadabilir.

• Hastalığın ölümle neticeleneceğinden endişelenme. Çünkü ölüm gerçekte hayat külfetinden bir terhis, ubudiyetten bir paydos, dost ve akrabaya kavuşmaya vasıta, hakiki vatana ve ebedi saadet yeri olan Cennete bir davettir.

• "En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, insanların en iyileri en kâmilleridir." hadisinin manasına mazhar olduğun için şükret.

• Şafii-i Hakiki , yeryüzü eczahanesinde her derde bir deva halk etmiştir. İnsanların keşfedip terkib ettiği bu ilaçları almak ve kullanmak meşrudur. Ancak tesiri ve şifayı doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan bilmek gerekir.

• Hastalık nasıl insanların şefkatinin celbine vesiledir, aynen öyle de Halık-ı Rahimin rahmetinin celbine vasıtaadır.

Bela vereni bulmak safayı bulmaktır.

Bediüzzaman'ın semavi hükümler üzerine bina ettiği mutluluk modelinde, Allah ile kul arasındaki irtibat lezzetleri artırdığı gibi elemeleri dahi azaltıcı bir etki meydana getirir. Başına gelen hadiseleri, kainatın tedbir ve idaresinde olduğu gibi, tesadüfi değil İlahi bilen Kur'ân Şakirdi için bela yoktur. Oysa Allah'ı tanımayanın "dünya dolusu belâ başında vardır. Allah'ı tanıyanın dünyası nurfa ve mânevî sürurla doludur; derecesine göre, iman kuvvetiyle hisseder. Bu imandan gelen mânevî sürur ve şifa ve lezzet altında, cüz'î maddî hastalıkların elemi erir, ezilir."(Nursi(L), s.211) Bu anlamda iman, Kur'ân Şakirdi'ni belayı safaya çevirecek şu stratejilerle donatır:

Birincisi maddi musibetleri daima küçük görmek ve onları büyütmemek. Çünkü, "maddî musibetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür... Merak vasıtasıyla o musibet cesetten geçerek kalpte de kökleşir, bir mânevî musibeti dahi netice verir, ona istinad eder, devam eder. Ne vakit o merakı, kazâya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izale etse, bir ağacın kökü keşilmesi gibi, maddî musibet hafifleşe hafifleşe, kökü kesilmiş ağaç gibi kurur, gider." (Nursi(L), s.18)

İkincisi o musibetten daha beterini düşünüp şükretmek. Çünkü "derece-i hararet gibi, her musibette bir derece-i nimet vardır. Daha büyüğünü düşünüp, küçükteki derece-i nimeti görüp, Allah'a şükretmeli."(Nursi(S), s.461)

Üçüncüsü herşeyin Cenab-ı Hak'tan geldiğini bilerek sabretmek. Yani bela vereni doğru tanımak. Bediüzzaman'a göre insana musibetleri veren Rabb-ı Rahim aynı zamanda sabır kuvvetini de vermiştir. Her kim sabır kuvvetini yerli yerinde kullansa her musibet karşısında tahammül edebilir. Halinden şikayetçi olanlar

çoğunlukla geçmiş günlerde çektiği acıyı ve gelecekteki muhtemel sıkıntıları düşünür ve bundan büyük bir elem alır. Oysa "geçmiş herbir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevâlindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevabı kalmış. Bundan şekvâ değil, belki mütelezzizâne şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilâkis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fâni ömrü, musibet vasıtasıyla bâki ve mes'ut bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmi vehimle düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak divaneliktir.

Amma gelecek günler ise, madem daha gelmemişler, içlerinde çekeceği hastalık veya musibeti şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekvâ etmek, ahmaklıktır. "Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım" diye bugün mütemadiyen su içmek, ekmek yemek ne kadar ahmakçasına bir divaneliktir. Öyle de, gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteallim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhettir ki, hakkında şefkat ve merhamet liyakatini selb ediyor. Elhasıl, nasıl şükür nimeti ziyadeleştiriyor; öyle de, şekvâ musibeti ziyadeleştirir. Hem merhamete liyakati selb eder."(Nursi(L), s.17)

Bediüzzaman'a göre musibetlere karşı sabır, tevekkül ve teslimin bir neticesidir. Sabredenler, "**Muhakkak ki Allah tevekkül edenleri sever.**" (Âl-i İmrân Süresi, 3:159) "**Muhakkak ki Allah sabredenleri sever.**" (Âl-i İmrân Süresi, 3:146) ayetlerindeki sevgiye mazhar olur." Sabırsızlık ise Allah'tan şikâyeti tazammun eder. O'nun fiillerini tenkit ve rahmetini itham ve hikmetini beğenmemek manasına gelir.

Ölümü düşünmemek başını gaflet kumuna sokmaktır.

Bediüzzaman'ın mutluluk modelinde insanın en temel zaaflarından biri ölüm hakikatıdır. Çünkü binlerce yıllık insanlık tarihinde çok şey değişmesine rağmen ölüm değişmedi. Bediüzzaman'a göre insan fitraten ebediyeti istemesine rağmen, şu veya bu şekilde ecel celladı tarafından başı kesilen bir idam mahkumuna benzer. Bu anlamda dünya idamlıklar koğuşunu hatırlatır. Bu koğuşta bulunan bütün insanlar kesin olarak idam edilecekler. Bu idam kararını bozmanın tek yolu iman vesikası almaktır. İman vesikası alan için ölüm görünürde idam olmakla beraber, hakikatte sonsuzluğa kavuşmaktır.

Bediüzzaman Kur'an Şakirdi için ölümün idam olmadığını bir örnekle açıklar. "Meselâ, burada, gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango-fakat pek büyük bir ikramiye biletleri veren-dairesi var. Biz, buradaki on kişi, alâküllihal, ister istemez, hiç başka çare yok, oraya davet edileceğiz, bizi çağıracaklar. Ve çağırma zamanı gizli olmasından, her dakika ya "Gel, idam biletini al, darağacma çık" veyahut "Gel, milyonlar altın kazandıran bir ikramiye bileti sana çıkmış. Gel, al" diyeceklerini beklerken iki kişi gelir."Biri yarı çıplak, güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zahiren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor. Diğer biri de, aldatmaz ve aldanmaz, ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi. Dedi ki: "Size bir tılsım, bir ders getirdim. Bunu okusanız, o helvayı

yemezseniz, o darağacından kurtulursunuz. Bu tılsımla o emsalsiz ikramiye biletini alırsınız. İşte, bu darağacında, zaten gözünüzle görüyorsunuz ki, bal yiyenler oraya giriyorlar ve oraya girinceye kadar o *helvanın zehirinden dehşetli karın sancısı* çekiyorlar. Ve o büyük ikramiye biletini alanlar çendan görünmüyorlar ve zahiren onlar da o darağacma çıktıkları görünüyor. Fakat onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikramiye dairesine girmek için basamak yaptıklarını, milyonlar şahitler var, haber veriyorlar. İşte, pencerelerden bakınız. En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük zatlar yüksek sesle ilân ediyorlar ve haber veriyorlar ki, o darağacına gidenleri aynelyakin gözünüzle gördüğünüz gibi, bu ikramiye biletini tılsımcılar aldıklarını hiç şek ve şüphesiz, gündüz gibi kat'î biliniz" dedi.(Nursi(S), s.131-2)

Bu temsildeki aldatıcı kadın dünyanın meşru olmayan lezzetleridir. Bu lezzetler ise görünürde helva veya bal gibi iştah çekici olsa da gerçekte zehirlidir. Meşru olmayan lezzetlerdeki elem bir zehir gibi yiyenleri rahatsız eder. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "haram sevmekte, bir kıskançlık elemi ve firak elemi ve mukabele görmemek elemi gibi çok ârizalarla o cüz'î lezzet zehirli bir bal hükmüne geçer..."(Nursi (Ş,186) Bundandır ki, temsilde zehirli helvanın tesiriyle çekilen dehşetli karın sancısı meşru olmayan lezzetlerdeki, kıskançlık, ayrılık, karşılık görememek ve günah duygusundan gelen elemelere işaret eder. Büyük ikramiye almak, iman vesikası ile sonsuz kıymetteki ebedi mutluluk diyarı Cenneti kazanmaktır.

Ölümün kaçınılmazlığına rağmen birçok insan gafletle bu dünyada ebedi kalacakmış hissi içinde kendini kandırır. Her insan geçmişin hatıraları ve geleceğin hayalleri üzerine kurulu pek geniş bir ömre sahip olduğunu zanneder. Oysa onun hakiki ömrü sadece içinde "bulunduğu an"dır. Aklen ölümlü olduğunu bilen, fakat hissensonsuza denk uzanacak gibi hayali bir ömrünün var olduğunu zanneden insanı, Bediüzzaman devekuşuna benzetir. Devekuşu "avcıyı görür, uçamıyor; başını kuma sokuyor, ta avcı onu görmesin. Koca gövdesi dışarıda; avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış, görmez."(Nursi(S), s.155) Aynen bu misaldeki gibi ölümü düşünmeyip başını gaflet kumuna sokanlar da ecel celladının elinden kurtulamayacak.

Kur'ân Şakirdi gafletle ölümü unutmak yerine, ölümlü olduğunu daima hatırlayarak enâniyetten vazgeçip ihlasla Rabb'ine iltica eder. Çünkü "lezzetleri acılaştırıp tahrip eden ölümü çok zikrediniz." (Nursi(L), s.167) hadisi bu noktaya işaret eder. Bu nedenle Bediüzzaman'ın stratejisi herşey üzerindeki fena damgasını okumak ve okutmaktır. Böylece herşeyin ve kendi vücudunun kaybolup gideceğini anlayan bir nefis, Rabb'ine ilticaya mecbur olur.

Ölmek terhis olmaktır.

Bediüzzaman'a göre ölüm ya tesadüfi bir idam veya İlahi bir terhistir. Bu anlamda felsefe talebesi ve Kur'ân Şakirdi ölümüne farklı manalar yükler. Felsefe talebesi için kainatta olup biten herşeyi açıklayan sihirli kelimelerinden biri tesadüftür.

Aslında kendisi de tesadüfün çocuğudur. Bütün tesadüfler nasıl olmuşsa hep onun kara talihini yenmiş ve ona bu dünyayı bir saray gibi hazırlatmıştır. Dünyaya tesadüfi bir anne babadan, tesadüfi bir zamanda doğan bir felsefe talebesi yine tesadüfi bir olayla ve tesadüfi bir anda ölüp kaybolacaktır. Bundandır ki birbirlerine bol şanslar dileyerek tesadüflerin iyiye gitmesini temenni ederler. Gerçi bu dileklerin etkili olması bile tesadüfi bir olgudur.

Oysa Kur'an Şakirdi için tesadüf diye bir şey yoktur. Herşey hatta yere düşen bir yaprak dahi sınırsız ilim, nihayetsiz kudret sahibi Basir ve Sem'i olan biri tarafından gerçekleştirilir. O her an iş başında ve her yerde icraatını ve sanatını tecelli ettirir. Birşeyin olmasını istediğinde "ol" der, o da olurverir. Zorluk ve kolaylık O'nun için söz konusu değil. Hem O sınırsız rahmet sahibi ve nihayetsiz nimet malikidir. Hayat O'nun Hayy isminden geldiği gibi ölüm dahi Mümit isminin bir eserdir. "Yani, mevti veren Odur. Yani, hayat vazifesinden terhis eder, fâni dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzâd eder. Yani, hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır." Bundandır ki, Kur'an şakirdine der: "Sizlere müjde! Mevt idam değil, hiçlik değil, fenâ değil, inkiraz değil, sönmek değil, firak-ı ebedî değil, adem değil, tesadüf değil, fâilsiz bir in'idam değil. Belki, bir Fâil-i Hakîm-i Rahîm tarafından bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Saadet-i ebediye tarafına, vatan-ı aslîlerine bir sevkıyattır. Yüzde doksan dokuz ahabın mecmâi olan âlem-i berzaha bir visal kapısıdır." (Nursi(M), s.220-221) Onun için "Ey biçareler! Mezaristana göçtüğünüz vakit, "Eyvah, malımız harap olup sa'yimiz hebâ oldu. Şu güzel ve geniş dünyadan gidip dar bir toprağa girdik" demeyiniz, feryat edip me'yus olmayınız. Çünkü sizin herşeyiniz muhafaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir. Hizmetinizin mükâfâtını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı Zülcelâl sizi celp edip yeraltında muvakkaten durdurur, sonra huzuruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki, hizmetinizi ve vazifenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti; rahata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet, meşakkat bitti; ücret almaya gidiyorsunuz." (Nursi(M), s.221) "Yani, ticaret ve memuriyet için, mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar, ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelâllerine dönecekler ve Mevlâ-yı Kerîmlerine kavuşacaklar." (Nursi(M), s.222)

Oysa felsefe talebesi için kabir " bir idam-ı ebedî kapısı, yani hem kendisini, hem bütün sevdiklerini idam edecek bir darağacıdır. " (Nursi(S), s.128) Ölüme yüklenen bu manalar her an ölme ihtimali olan insanın saadetiyle doğrudan alakadardır. Bediüzzaman Kur'an Şakirdi (birinci adam) ile felsefe talebesinin (ikinci adam) ölüm tehlikesini algılamalarındaki temel farklılığı bir örnekle açıklar: " şu karyede, yani Barla'da, iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahabını İstanbul'a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. yalnız birtek burada kalmış. O dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a muştaktır. Orayı düşünür, ahaba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse, "Oraya git"; sevinip gülererek gider. İkinci adam ise,

yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı ne görür, ne de görünürlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu biçare adam ise, bütün onlara bedel, yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firaki kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habîbullah, bütün ahbabın, kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürüp, kabirden korkup başını çevirme. Merdâne kabre bak, dinle, ne talep eder? Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak, ne ister. Sakın gafil olup ikinci adama benzeme."(Nursi(S), s.155)

Kur'an Şakirdi ölümü bütün sevdiklerine bir kavuşma vesilesi ve kabir kapısını saadet saraylarına açılan bir kapı olarak görür, imanın derecesine göre ölüm düşüncesinden gelen korkudan emin olur. "Onun içindir ki, ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler, daha ölüm gelmeden ölmek istemişler."(Nursi(S), s.28)

Hayatta hakiki çirkinlik yoktur.

Bediüzzaman'a göre bir insanın mutlu olmasında hastalık, ihtiyarlık ve ölüm gibi hadiselerle bakış açısının büyük bir önemi var. Aynı dünyada bulunmalarına rağmen herkes kullandığı gözlüğe göre farklı bir dünyaya sahip olur. Meşhur bir tabirle "güzel gören güzel düşünür; güzel düşünen hayatından lezzet alır." (Nursi(S), s.457) Ancak insanın güzel ve çirkin görmesi kullandığı gözlüğe bağlıdır. Bu anlamda "*Felsefe, herşeyi çirkin, korkunç gösteren siyah bir gözlüktür.*" "*İman ise, herşeyi güzel, ünsiyetli gösteren şeffaf, berrak, nuranî bir gözlüktür.*"(29.Lema 2.Bab)

İman gözlüğünün özelliklerini belirleyen "**O herşeyi en güzel şekilde yarattı.**" (Secde Sûresi, 32:7) âyetinin bir sırrını Bediüzzaman şöyle izah eder: "Herşeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir hüsn ciheti vardır. Evet, kâinattaki herşey, her hadise, ya bizzat güzeldir, ona hüsn-ü bizzat denilir; veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hadiseler var ki, zahiri çirkin, müşevveştir. Fakat o zahiri perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var."(Nursi(S), s.215)

Bundandır ki, iman gözlüğü ile bakınca herşey güzeldir. Hastalık da güzeldir, musibet de güzeldir, ihtiyarlık da güzeldir ve hatta ölüm dahi güzeldir. Ancak iman gözlüğünü takmayan insan her olayı sadece kendi nefesine bakan bir fayda ve zarar cihetiyle değerlendirir ve hakikatte güzel olan bir şeyi çirkin görür, hastalık ve ölüm gibi.

Mesela, felsefe gözlüğü ile geçmiş zamana bakan bir felsefe talebesi "mâzi ülkesini kıyameti kopmuş, altı üstüne çevrilmiş, karanıklı, korkunç, büyük bir mezaristanı andıran bir şekilde" görecektir. Ve bu görüntüden büyük bir dehşete kapılacak, anlık lezzeti dahi dumura uğrayacaktır." İman gözlüğüyle o cihete bakıldığı zaman, hakikaten o ülkenin altı üstüne çevrilmiş bir şekilde görünürse de, fakat can telefî yoktur. Mürettebatı, sâkinleri daha güzel, nuranî bir âleme nakle-

dilmiş oldukları anlaşılıyor. Ve o kabirler, çukurlar da, nuranî bir âleme girmek için kazılan yeraltı tünelleri şeklinde telâkki edilecektir."

Hem, gelecek zamana, felsefe gözlüğü ile bakan bir felsefe talebesi, kendisi ile beraber sevdiklerini çürütecek, yılan ve akreplere yedirip imha edecek, zulümatlı, korkunç, büyük bir kabir görecektir."Fakat iman gözlüğüyle bakılırsa, Cenâb-ı Hakkın, Hâlık, Rahmân, Rahîmin insanlara ihzar ettiği çeşit çeşit nefis, leziz, me'külât ve meşrubata zarf olan bir mâide ve bir sofrâ-i Rahmânî şeklinde görünecektir."

Kısacası felsefe gözlüğü bütün mevcudatı felsefe talebesine "düşman ve ecnebî" veya "ölüler, yetimler gibi hayatsız perişan" gösterirken; iman gözlüğü onları "ahbap ve kardeş sıfatıyla ve hayattar tesbihhân (tesbih eden) şeklinde" gösterir.(29.Lema ikinci Bab)

3. Nefis ve şeytan daima kötülüğü ister.

Bediüzzaman insanın acizlik ve zayıflık yanında nefis ve şeytan gibi bir zaafı dünyaya gönderildiğini söyler. Nefis insandaki kuvve-i şehevîye ve kuvve-i gada-biyeyi kullanarak insanı daima kötülüğe ve cismani lezzetlere teşvik eder. Bu anlamda insana kötülüğü telkin eden şeytan ve onu dinlemeye meyilli olan nefsin mahiyetinin bilinmesi saadet açısından büyük önem arz eder. Şeytanı dinleyip, nefsin arzularını kendine mabud itihaz edecek kadar önemseyen bir insan ancak elemli, geçici ve sahte bir saadeti kazanır. Aslında nefis ve şeytan insanın kötülüğe gitmesine medar olduğundan bir zaaf iken, Kur'ân Şakirdi, nefis ve şeytanla mücadelesinin neticesinde kemalatta zirvelere çıkar. Bediüzzaman'a göre elmas ruhlu Ebu Bekir ile kömür ruhlu Ebu Cehil'i birbirinden ayıran nefis ve şeytan hakikatıdır. Eğer nefis ve şeytan olmasaydı ikisi de aynı mertebede kalacaktı.

Bediüzzaman şeytanın telkin ettiği ve nefsin yaptığı fiillerde bir lezzet bulunduğunu kabul etmekle beraber, elemli olduklarını söyler. Bu anlamda meşru olmayan lezzetleri zehirli bala benzeten Bediüzzaman, günah duygusunun dünya saadetine olan etkisini şöyle açıklar: "meselâ, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın, *küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor. Ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki, keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasaydı! Ve bu arzudan, bir mânevî adâvet-i îlâhiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-i îlâhiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapılmaya meyleder; büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlarla o sıkıntıdan daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder."*

(Nursi(L), s.15) Kısacası günah duygusu büyük bir sıkıntının kaynağıdır, ancak bu sıkıntıdan kurtulmak için günahı inkar ile günah olmaktan çıkarmak yerine tövbe ile imha etmek gerekir.

Aksi halde inkarla birlikte bütün sevdiklerinden ebedi bir idamla ayrılma ihtimaline binaen daha büyük sıkıntıya maruz kalır.

Nefis ve şeytan bireysel olarak günah duygusuna kaynaklık etmesi nedeniyle saadete engel olduğu gibi sosyal hayatta dahi bireyler arasındaki dostlukları bozar. İnsani ilişkilerde insanların hep karşısındaki insanları kusurlu görmesi şeytani bir telkinin eseridir. Çünkü şeytan insana kusurunu itiraf ettirmez. Bu nedenle şeytani dinleyen bir nefis kendini avukat gibi savunur. "Evet, şeytani dinleyen bir nefis, kusurunu görmek istemez. Görse de, yüz tevil ile tevil ettirir... nefesine nazar-ı rıza ile baktığı için, ayıbını görmez. Ayıbını görmediği için itiraf etmez, istiğfar etmez, istiâze etmez, şeytana maskara olur." (Nursi(L), s.91)

III. İnsanın Rabb'i ile İrtibatı

Semavi olan ve Kuran'a dayanan Bediüzzaman'ın mutluluk modelini felsefi olan Russell'in modelinden ayıran en önemli nokta yukarıda açıkladığımız potansiyel yetenekler ve fitri zaafılar ile ilgili görüşlerdir. Kuran insana kul olduğunu hatırlatıp, potansiyel yetenekleri ve fitri zaafıları nedeniyle ilahi bir Kudret'e olan ihtiyacını bildirir ve onu Rabb'i ile daimi irtibata davet eder. Batı felsefesi ise insanı kulluktan firavunluk makamına çıkarır ve kendi başına saadete ulaşabileceğine hükmeder. Bu nedenle Batı felsefesi ile Kuran'ın bu temel farklarını iyi anlamak gerekir.

Bediüzzaman'a göre Batı felsefesi dehadan gelmiştir. Yani çoğunlukla akla dayanır ve insanların ürettiği fikirlerden müteşekkildir. Oysa Kur'an diğer ilahi kitaplar gibi semavidir, Hüda'dan inmiştir. Deha akli esas alır kalbi inkar eder, belki karartır; Hüda kalbi kumandan yapıp akli işletir, ruhu aydınlatır. Nefsi birer hizmetkar kabul eder ve diğer latifeleri işleterek insanı melekvari bir hayata mazhar kılar. Deha ise evvela nefse bakar ve ruhu ona hizmetkar yapar. Şeytanın yardımıyla insanı nefesine esir bir adi hayvan derecesine düşürür. Dehayı dinleyen tek hayattlı olduğundan maddeperest ve dünyaperver olur. Deha her şeyi sağır, kör, şuarsuz tabiata verir. Fakat Hüda bu kainatın ustasını bildirir, O'nun hikmet ve kudret dolu eserlerine baktırır. Hüda'ya kulak veren her şeyi İlahi nimet bilir, ancak deha için her şey sahipsiz bir ganimettir. (Nursi(S), s.666)

Deha, 20. asırda Newton ve Descartes gibi Allah'ı fiilen kainattaki icraatın dışına çıkarıp mekanik ve deterministik bir açıklama getiren bilimsel metodolojiyi takip edenlerin de desteğiyle talebesine farklı gayeler gösterdi. Hümanizm ile bir yandan yaratıcıyı reddeden deha, öte yandan insanı tanrılaştırdı. Bediüzzaman bu gelişmeye şu sözleri ile işaret etmektedir: Batılı filozoflar "*İnsaniyetin gayetü'l-gayâtı teşebbüh-ü bi'l-Vâcibdir*, yani Vâcibü'l-Vücuda benzemektir" deyip firavunâne bir hüküm vermişler...*İnsaniyetin esasında münderiş olan acz ve zaaf, fakr ve ihtiyaç, naks ve kusur kapılarını kapayıp ubudiyetin yolunu seddetmişler*. Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükürün geniş kapısını bulamamışlar." (Nursi(S), s.507) Bundandır ki, bu noktayı tam ders alan bir felsefe talebesinin "

gaye-i himmeti hevesât-i nefsâniyeyi tatmin ve hamiyet ve fedakârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsinı arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir deşastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor, her şeyi nefesine feda ediyor. Amma *Kur'ân'ın hâlis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat âzam-ı mahlûkata karşı da ubudiyete tenezzül etmez ve Cennet gibi en büyük ve âzam bir menfaati gaye-i ubudiyet yapmaz bir abd-i azizdir.*" (Nursi(L), s.122)

Hüda'ya göre, yaratılıştan acz ve fakr yarasıyla dehşetli yaralanmış ve ebediyeti fitraten isteyen bir kalbi taşıyan insanlık için hayatın en önemli gayesi malikini bulmak ve imanla tanımak , O'nunla bağımlı ubudiyetle devam ettirmek, ve O'nun rahmetine iltica ederek acz ve fakrına deva bulmaktır.Bu nedenle yaratılışın en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi Allah'ın varlığını imanla kabul etmektir. Ve insanîyetin en yüce makamı iman ettiği Rabb'ini marifetullah ile tanımaktır. Ve en parlak saadet ve en tatlı nimet, tanıdığı Rabb'ine olan muhabbetir ki, insan ruhen ve kalben bundan büyük bir rahat ve lezzet hisseder. (Nursi(M), s.218) Dolayısıyla kalbi ve ruhi lezzete ulaşmanın derecesi her insanın Rabb'ini imanla bulması, bütûn isim ve sıfatlarıyla tanınması, tanıdığı esma ve sıfatlardaki cemal, kemal ve ihsana muhabbetini yönlendirmesine bağımlıdır. Kur'ân Şakirdi'nin hayat felsefesinde bu noktalar bir esas teşkil eder. Kısacası Hüda'ya göre "gaye-i insanîyet ve vazife-i beşeriyet, ahlâk-i İlâhiye ile ve secâyâ-yi hasene ile tahalluk etmekle beraber, aczini bilip kudret-i İlâhiyeye iltica, zaafını görüp kuvvet-i İlâhiyeye istinad, fakrını görüp rahmet-i İlâhiyeye itimad, ihtiyacını görüp ginâ-yi İlâhiyeden istimdad, kusurunu görüp aff-i İlâhiye istiğfar, naksını görüp kemâl-i İlâhiye tesbihhân olmaktır."(Nursi(S), s.507)

İbadet Kulluk Şuurunu Daimi Kılmaktır.

Bediüzzaman'ın mutluluk modelinde potansiyel yeteneklerinin ve fitri zaafalarının farkında olan Kur'ân Şakirdi'nin Rabb'i ile olan daimi irtibatı onun saadeti açısından büyük öneme sahiptir. Onun ifadesiyle: "*İmanı elde eden ruh-u beşer, mânîsiz, müdahalesiz, hâilsiz, mümanaatsız, her halinde, her arzusunda, her anda, her yerde o ezel ve ebed ve hazâin-i rahmet mâlîki ve defâin-i saadet sahibi olan Cemil-i Zülcelâl, Kadîr-i Zülkemâlin huzuruna girip hâcâtını arz edebilir. Ve rahmetini bulup kudretine istinad ederek kemâl-i ferah ve süruru kazanabilir.*" Bu anlamda Tevhid inancı birçok şeyle irtibatlı olan ve ebede uzanan arzuları bulunan Kur'ân Şakirdine der:"Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma. Onlara tezellül edip minnet çekme. Onlara temellük edip boyun eğme. Onların arkasına düşüp zahmet çekme. Onlardan korkup titreme. *Çünkü Sultan-ı Kâinat hirdir. Herşeyin anahtarı Onun yanında, herşeyin dizgini Onun elindedir. Herşey Onun emriyle halledilir. Onu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun. ..* (Nursi(M), s.219)

Kur'ân Şakirdi bu mana dahilinde her an Rabb'i ile bir kul olarak irtibat halinde olduğunu düşünür. Günde beş vakit zorunlu ibadet olan namazla bu irtibat kuvvetlenir. Çünkü "ibadetin mânâsı şudur ki: *Dergâh-ı İlâhîde abd kendi kusurunu ve acz*

ve fakrını görüp kemâl-i Rububiyetin ve kudret-i Samedâniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir."(Nursi(S), s.37) Tesbih, tekbir ve hamd namazın çekirdekleri olduğundan, Kur'ân Şakirdi namazla bu kulluk şuurunu kazanır. Kainatta büyük, mükemmel ve ihtişamlı bir saltanatı müşahede eden Kur'ân Şakirdi "kendi zaafını ve mahlûkatın aczini görmekle" kudret-i Samedâniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde *Allahu ekber* deyip, huzû ile rûkûa gidip, Ona iltica ve tevekkül" eder. Hem sonsuz rahmet hazinelerini göre, Kur'ân Şakirdi "kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyâcâtını sual ve dua lisanesiyle izhar ve Rabb'inin ihsan ve in'âmâtını şükür ve senâ ile ve *Elhamdü lillâh* ile ilân" (Nursi(S), s.38) eder.

Bediüzzaman bu anlamda acz ve fakrını Rabb'ine ulaşmak için kullandığını beyan eder: "Übudiyet vaktinde, dergâh-ı İlahiyeye müteveccih olduğum vakit, Cenâb-ı Hakkın ihsanıyla bir şahsiyet veriliyor ki, o şahsiyet bazı âsârı gösteriyor. O âsâr, mânâ-yı ubudiyetin esası olan "kusurunu bilmek, fakr ve aczini anlamak, tezellül ile dergâh-ı İlahiyeye itica etmek" noktalarından geliyor ki, o şahsiyetle, kendimi herkesten ziyade hedbaht, âciz, fakir ve kusurlu görüyorum. Bütün dünya beni medh ü senâ etse beni inandıramaz ki ben iyiyim ve sahib-i kemâlim."(Nursi(M), s.307)

Günde beş defa namazda, Kur'ân Şakirdi söyledikleri ile kulluk şuurunu daim kılar. Bu nedenle her ne kadar namazın nefse ağır gelen bir yönü varsa da verdiği mesaj itibarıyla ruh için rahat ve lezzet kaynağıdır. Çünkü Kur'ân Şakirdi namazında der: "Eşhedü en lâ ilâhe illâllah." Yani, "Hâlık ve Rezzak Ondan başka yoktur. Zarar ve menfaat Onun elindedir. O hem Hakîmdir, abes iş yapmaz; hem Rahîmdir, ihsanı, merhameti çoktur" diye itikad ettiğinden, herşeyde bir hazine-i rahmet kapısını bulur, dua ile çalar. Hem herşeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar görür. Rabbisine iltica eder, tevekkül ile istinad edip her musibete karşı tahassun eder. *İmânu ona bir emniyet-i tamme verir.*" (Nursi(S), s.18)

B. İNSANIN MUTLULUK SOFRASINDAKİ LEZZETLERİN İKİ UÇLULUĞU

Bediüzzaman'ın mutluluk modelinde tahlil edeceğimiz ikinci temel nokta her bir insanın mutluluğa ulaşmasında istifade edebileceği lezzetler sofrasıdır. İnsan yetenek ve zaafıyla beraber önüne açılan bu sofradan nitelik ve nicelik itibarıyla ne kadar çok istifade ederse o derece mutlu olabilir. Bunun için sofradaki lezzetleri doğru tanımak ve onlardan alınacak lezzetleri artıracak metotleri bilmek gerekir. Bediüzzaman insanı mutlu edecek lezzetleri, hayvani ve insani lezzetler, cismani ve ruhani lezzetler, dünyevi ve uhrevi lezzetler olarak farklı uçlarda ele alır.

a. Hayvani ve İnsani Lezzetler

Bediüzzaman hayvana kıyasla insanın önüne en güzel, en lezzetli ve en çok çeşidi bulunduran sofralar açıldığını söyler. Bir inekle bir insanın rızık sofrasındaki

fark bunun açık bir örneğidir. Birine yaşamak için ot ve su dışında arpa ve yem lüks sınıfına girerken, diğeri bir öğünde bile onlarca çeşidi birlikte tadabilir. Çünkü biri sınırlı vazifelerle dünyaya gönderilirken, diğeri kainata sultan olmaya aday olduğundan binlerle ifade edilebilen maddi ve manevi lezzetlerden istifade etmeye müstaid bir fıtratta yaratılmış. Ancak hayvanlar, çeşit noktasındaki sınırlı alternatifte rağmen, sahip olduklarından anlık lezzetlenme yönüyle insanlardan daha avantajlı olabilir.

Bediüzzaman, hiç olmazsa hayvan gibi ahireti düşünmeden her türlü keyif ve lezzeti almaya çalışan insanlara, lezzetlenme yönüyle hayvandan farklı olduklarını hatırlatır: "insanda *akıl ve fikir olduğu için*, hayvanın aksine olarak, hazır zamanla beraber *geçmiş ve gelecek zamanlarla da fıtraten alâkadar*dır. O zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir. Hayvan ise, fikri olmadığı için, hazır lezzetini, geçmişten gelen hüznüler ve gelecekte gelen korkular, endişeler bozmuyor. İnsan ise, eğer dalâlet ve gaflete düşmüşse, hazır lezzetine, *geçmişten gelen hüznüler ve gelecekte gelen endişeler*, o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor. Hususan gayr-ı meşru ise, bütün bütün *zehirli bir bal* hükmündedir. Demek hayvandan yüz derece lezzet-i hayat noktasında aşağı düşer."(Nursi(S), s.131)

Bediüzzaman'ın insani ve hayvani lezzetlerdeki farkı izah için kullandığı temel argümanı "zamanı algılama"daki farklılığa dayanır. Bu anlamda hem hayvan hem de insan için "hakiki ömür" sadece içinde bulunduğu andır. Ömür sermayesi olarak içinde bulunduğu an dışında geçmiş artık elden gitmiş ve gelecek ise garantisi olmadığından yok hükmündedir. Ancak insan akıl ve hafızasıyla geçmiş ve geleceğe uzanan "hayali bir hayata" sahiptir. İman sahibi olmayan biri için geçmiş, bütün dost ve lezzetlerin içinde çürüdüğü büyük bir mezaristan gibidir. Gelecek ise belirsiz olduğundan endişelerle doludur. "Eğer iman hayata hayat olsa, o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar imanun nuruyla ışıklanır ve vücut bulur; zamanı hazır gibi, ruh ve kalbine iman noktasında ulvî ve mânevî ezvâkı ve envâr-ı vücudiyeyi veriyor."(Nursi(S), s.131)

Kısacası insan, hayvanın aksine, geçmiş ve geleceği kapsayan "hayali dünyasını" mesrur bildiği sürece, içinde yaşadığı bir an olan "hakiki ömrü"nden lezzet alabilir. Bediüzzaman, hayali ve hakiki dünyası iman nuru ile aydınlanmayan birinin aldığı lezzetleri sahte, elemli ve kederli bularak, "hakiki zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet yalnız imandadır ve iman hakikatleri dairesinde" olduğunu iddia eder.

b. Meşru ve Gayr-i Meşru Lezzetler

Kur'an Şakirdi sadece meşru yollardan lezzetini takip eder. Meşruiyet ölçütü ise öncelikle semavidir. Yani Allah'ın helal kıldığı meşru ve haram kıldığı ise gayri meşrudur. Ancak İlahi kanunlarla belirlenen meşruiyet aynı zamanda fitri kanun diyebileceğimiz doğal yasalara da uygundur. Özellikle hikmet dini olan İslamiyet'te emir ve yasaklarda insanlık için mutlak bir fayda vardır. İçki bunun en açık örneğidir. Ayrıca insanın vicdanı ayrı bir kriter olarak insanlarda meşruiyeti

tain eder. Bediüzzaman'a göre meşru bir fiilde peşin ücret olarak vicdani bir sürur verilirken, gayr-ı meşru fiillerde ise peşin bir sıkıntı hasil olur. Dolayısıyla vicdan insanda meşruiyet için bir hakem vazifesini görür. Bediüzzaman İlahi mesajla meşru kılınan lezzetlerin her insana keyif için yeterli olduğunu ve bu nedenle gayr-ı meşru yola sapmaya gerek olmadığını söyler. "*Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur.*" (Nursi(S), s.26)

Ayrıca gayr-ı meşru lezzetteki eleme dikkat çekip bu argümanını kuvvetlendirir: "o dairedeki bir lezzetin bazan bin elemi var. Hem hakikî ve daimî lezzet olan iltifât-ı Rahmâniyeyi kaybetmeye sebeptir." (Nursi(S), s.594) "Evet, şu elim elemi ve dehşetli mânevî azâbı hissetmemek için, ehl-i dalâlet, iptal-i his nev'inden gaflet sarhoşluğuyla muvakkaten hissetmez. Fakat hissedeceği zaman, kabre yakın olduğu vakit, birden hisseder." (Nursi(S), s.590)

c. Cismani ve Ruhani Lezzetler

Bediüzzaman'ın mutluluk analizinde lezzetler cismani ve ruhani lezzetler olarak tasnif edilir. Bu anlamda her insanın bedensel kapasitesine bağlı olarak temel duyuları vasıtasıyla bir cismi tüketmekle aldığı lezzet cismani lezzettir. Aslında ölüm durumunda olduğu gibi ruh olmadan cisim lezzet alamadığından, cismani lezzetler bir yönüyle ruhanidir. Ayırıcı nokta, cismani lezzetlerde bir cismin tüketimi zorunlu iken, ruhani lezzetler temelde metafiziktir. Gerçi bir çiçekten tefekkürle alınan lezzette olduğu gibi cisim ruhani lezzetlere basamak olabilir. Ancak çiçekten alınan koku cismani lezzet olmasına rağmen, çiçeğin kokusu ile insanın burnu arasındaki fonksiyonel ilişkiyi ve kokudaki güzellikle kendisini sevdirmek isteyen birinin varlığını tefekkür etmekten alınan lezzet ruhani bir lezzettir.

Bediüzzaman'ın mutluluk modelinde, ruhani lezzetler öncelik ve üstünlüğe sahip olmakla beraber, cismani lezzetlerin dahi büyük bir önemi vardır. Çünkü cismani lezzetler, insanın Rabb'ini bütün isim ve sıfatlarıyla tanımaya vesiledir. Sair canlıların aksine insana bu kadar cismani lezzetin ihsanı da bu sırdandır. Dolayısıyla insan kendisine verilen cismani lezzetler ile bütün rahmet hazinesini tartıp tanır. " Meselâ, dildeki kuvve-i zâika, rızık zevkinde, envâ-ı mat'umat adedince mizanlara menşe olmasaydı, herbirini ayrı ayrı hisseditip tanımazdı, tadıp tartamazdı. Hem ekser esmâ-i İlahiyenin tecelliyâtını hisseditip bilmek, zevk edip tanımak cihâzâtı yine cismaniyettedir. Hem gayet mütenevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek istidatlar yine cismaniyettedir." (Nursi(S), s.467)

Yiyecek değil rızıkla besleniyoruz.

İnsanın "cismani lezzetlerin" en mühim kaynağı olan yiyecek ve içecekler bakış açısı onlardan alınan lezzeti önemli oranda etkilemektedir. Bu anlamda yiyecekler ya "tesadüfi bir ganimet" veya "ilahi bir nimet"tir. İnsanın eşyaya bakış açısı onu isimlendirmesinde etkili olduğundan, Bediüzzaman için kavramlar ehemmiyetlidir. Mesela "yiyecek" kavramı yemek fiili dışında birşeyi hatırlatmaz. Dolayısıyla "yiyecekler" yemek için bir şekilde varolan şeyleri ifade eder. Onların nasıl var oldukları dikkate sunulmaz. Bu kelimeyi kullanan için yiyecekler, kendi

kendine, tesadüfen, tabiat tarafından veya bir İlah tarafından yapılmış olabilir. Ancak yiyecekleri ifade için "rızk" veya daha geniş bir manada "nimet" kavramını kullanmak farklı noktalara işaret eder. Çünkü "rızk" Rezzak'ı ve "nimet" Münim'i hatıra getirir. Bu nedenle "rızkla beslenmek" yiyeceklerle beslenmekten daha fazla lezzetlidir. Çünkü sahip olduğu şeyleri İlahi bir nimet bilen Kur'ân Şakirdi, bu cihette, o nimetlerin bir Mün'im tarafından verildiğini düşünür. "Ve nazar, o lezzetten in'am edene döner, Onu düşünür. *Mün'imi düşünmek lezzeti, nimeti düşünmekten daha lezizdir.*" Felsefe talebesi ise, "nimeti görür görmez nazarını ona hasrederek, o *nimeti ganimet telâkki ederek minnetsiz yer.*"(Nursi(Ms), s.61)

Bu anlamda Kur'ân Şakirdi'ne göre, bütün lezzetlerin kaynağı olan yiyecek ve içecekler rahmet hazinesinden bahar vagonlarıyla gönderilen ilahi ihسانlardır. "*Her bahara, bir vagon gibi, hazine-i gaybdan yüz bin nevi et'ime ve levazımat, kemâl-i intizamla yüklenip zihayata gönderiliyor. Ve bilhassa o erzak paketleri içinde yavrulara gönderilen süt konserveleri ve validelerinin şefkatli sinelerinde asılan şekerli süt tulumbacıklarını göndermek, o kadar şefkat ve merhamet ve hikmet içinde görünüyor ki, bilbedahe bir Rahmân-ı Rahîmin gayet müşfikane ve mürebbiyâne bir cilve-i rahmeti ve ihسانی olduğunu ispat eder.*"(Nursi(Ş), s.103)

Bediüzzaman *Tabiat Risalesi*'nde iman edenlerin bile kullandığı bazı kelimele-
rin Allah'ı zimnen inkar manasını taşıdığını hatırlatarak onları dikkate davet eder. Mesela "doğalgaz" kavramını kullanmak, bu asır ve sonrasındaki ihtiyaca binaen yer altında sanki kasıtlı depolanan bir nimeti, akılsız, şuursuz "doğaya" havale etmektir. Çünkü doğal gaz kelime manasıyla gazın doğa tarafından yapıldığını hatıra getirir. Oysa sağladığı enerjiden tutun, hava kirliliğine çözüm olmasına kadar birçok faydaları bulunan "gaz" nimetini doğaya veya tesadüfe vermek rasyonel-likle bağdaşmaz.. Belki Bediüzzaman'a bu nimeti isimlendirmek vazife verilseydi, ona "İlahi gaz" veya "Rahmani gaz" diyecekti. Bediüzzaman'ın Kur'ân 'da bir sureye ismini veren bal arısının insan için gayet gıda ve şifalı bir rızık hazırlaması ile ilgili izahı bu argümanımızı destekler. Bal arısı küçük bir bal makinasına benzetilen Bediüzzaman şöyle devam eder: "o küçücük bal makinesinin zerrecik başında onun ehemmiyetli vazifesinin mükemmel programını yazmak ve küçücük karunda taamların en tatlısını koymak ve pişirmek ve süngücüğünde zihayat âzâları tahrip etmek ve öldürmek hâsiyetinde bulunan zehiri o uzuvcuğuna ve cismine zarar vermeden yerleştirmek, *nihayet dikkat ve ilimle ve gayet hikmet ve irade ile ve tam bir intizam ve muvazene ile olduğundan, şuursuz, intizamsız, mizansız olan tabiat ve tesadüf gibi şeyler elbette müdahale edemezler ve karışamazlar.*"(Nursi(Ş), s.143)

Rızıktaki lezzetler ve güzel kokular şükürün davetçileridir.

Meşhur bir sözdür:"insan yemek için yaşamamalı, belki yaşamak için yemeli." Yaşamaktan asıl maksadın hayvani ihtiyaçlar olmadığına işaretten bu söz halk arasında takdire medar olmuş ve veciz bir hakikat olarak nesillere aktarılmış. Ancak, Bediüzzaman'a göre, Kur'ân Şakirdi dünyadaki lezzetlerin kaynağı olan her

şeyi ilahi bir nimet, bir ihsan, bir ikram ve bir hediye-i Rahman bilmeli ve nimeti "şükür için yemeli". Çünkü insanın Rabb'i insana bu kadar muntazam masnuatıyla kendini tanıttırsa, mukabilinde insan iman ile Onu tanımalı; hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse, mukabilinde insan ibadette kendini Ona sevdirmeli; hem bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse, mukabilinde insan şükür ve hamdle Ona hürmet etmelidir...(Nursi(S), s.59) Bu dünyada o nimetlerin bize ulaşmasına tablacılık edenler bir fiyat istediğine göre elbette asıl mal sahibi olan Allah onlara bedel bizden bir fiyat isteyecek. O fiyat ise şükürdür. "Çünkü, kâinata dikkat edilse görünüyor ki, kâinatın teşkilâtı şükürü intaç edecek bir surette, herbir şey bir derece şükre bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu *şecere-i hilkatın en mühim meyvesi şükürdür*. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en âlâsı şükürdür."(Nursi(M), s.348) Bundandır ki Kur'ân Şakirdi'ne göre "rızık olan *nimetlerde gayet güzel, süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar şükürün davetçileridir*; zîhayatı şevke davet eder ve şevkle bir nevi istihsan ve ihtirama sevk eder, bir şükür-ü mânevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celb eder, istihsana tergeb eder. Nimetleri ihtirama onu teşvik eder; onunla kalen ve fiilen şükre irşad eder ve şükrettirir." (Nursi(M), s.348)

Rahmet hazinesi tükenmez.

Tecrübeyle sabittir ki, elemün bitmesi lezzet verdiği gibi lezzetin bitmesi dahi elem verir. Dünya hayatında ya lezzet alanın veya lezzet alınanın ömrü bittiğinden cismani lezzetlerin akibeti elemdir. Oysa "yiyecikle değil" rızıkla beslendiğini bilen bir Kur'ân Şakirdi nimetin bitmesinden hasıl olan elemi hissetmez. özellikle nimeti ganimet bilen için, lezzetin devamı açısından ümidi olmadığından, lezzetli bir şeyin bitmesi ruhunda elem izleri bırakır. Fakat tahkiki imana ulaşan insan, elde ettiği nimetleri Rahmet sahibi birinin hazinesinden bilir. Rezzak ve Mün'im olan bu Hazinedar, hazinesinden kullarına ihsan edecek sınırsız bir rahmete sahip olduğundan lezzet bir şekilde bitse de devamına dair ümit daimidir. Bu dünyada olmasa bile ahirette olacağını bilen bir Kur'ân Şakirdi, lezzetin bitmesinden imanının derecesine bağlı olarak elem hissetmez. Bundandır ki, Kur'ân Şakirdi lezzet kaynağı olan nimetlerin daimi olduğunu düşündüğünden o lezzetlerin bitmesinden kederlenmez. Bu minvalde Kur'an zevale maruz şakirdinde şöyle ders verir: "Nimetin zevâlinde elem çekme. Çünkü rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevâlini düşünüp o elemden feryat etme. Çünkü o nimet meyvesi, bir rahmet-i bînihayenin semeresidir. Ağacı bâki ise, meyve gitse de yerine gelen var."(Nursi(M), s.220) Felsefe talebesi ise nimeti sahipsiz ganimet bildiğinden bu teselliden istifade edemez.

Bediüzzaman, nimeti rahmet hazinesinden bilmenin zevaldeki eleme mani olmanın dışında lezzeti artıran bir yönünden söz eder. Bu nedenle aynı cismani nimeti tadan felsefe talebesine nazaran Kur'ân Şakirdi extra bir lezzet elde eder. Çünkü o, yediği bir nimetin içinde ayrı bir "ikram ve ihsan lezzeti" alır. Mesela,

yediği bir elmayı daimi bir rahmet hazinesinden kendisine bir hediye ve ikram olarak gördüğünden, elma lezzetinin çok ötesinde bir "ikram lezzeti" hisseder. Bu nedenle Bediüzzaman Kur'ân Şakirdi'ne der: "Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti, birden yüz derece yapabilirsin. Nasıl ki, bir padişah-ı zîşânın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde, yüz, belki bin elmanın lezzetinin fevkinde, bir iltifat-ı şahane lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de, hamd ve şükürle, yani nimetten in'âmi hissetmekle, yani Mün'imi tanımakla ve in'âmi düşünmekle, yani Onun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve in'âmının devamını düşünmekle, nimetten bin derece daha lezzetli, mânevî bir lezzet kapısını sana açar." (Nursi(M), s.220)

Dünyada Kimse Tam Muradına Ermez

Halk arasında hep iyi bir dua olarak Allah muradına erdirsin denilir. Ancak ne gariptir ki bu dünyada birçok lezzetlere talip hiçbir insan tam muradına eremez. Çünkü ya kendisinin ömrü kısa veya sevdiklerinin. Bundandır ki, dünyada daimi bir saadeti yakalamak rüyası kimse için hakikat olmamış. Kur'ân Şakirdi dünyanın fenaya giden bu cephesini gördüğünden, içindeki lezzetli şeyleri ebedi alemdeki hakikilerine teşvik için konulan nûmuneler bilir. Cismani lezzetleri asıl maksat yapmaz. Bu kainattaki saltanata ve umumi icraata baktığında herşey üzerindeki "fena damgası"nı okur, ve herşeydeki bu fenadan beka sahibini anlamaya koyulur. Bu halette nefesine şu dersi verir: " bu âlemin geliş ve gidişatında ve bütün mahlûkatın bir hedefe sevkinde ve semâvî, süflî bütün ecramın bir kudrete bağlı ve musahhar olmasında *pek büyük bir saltanat eseri* görünüyor. Ve bundan anlaşılıyor ki, bu mevcudatta tasarruf eden Sâniin azîm rububiyetinde harika bir saltanatı vardır. Halbuki, bu dünya menzili tahavvülâta, zevale mâruzdur. Sanki *misafirler için yapılmış bir handır* ki daima dolup boşalıyor. *Ne kendisinin sabit bir şekli vardır ve ne de içinde oturanların bir kararı vardır.* Ve Sâni-i Âlemin garip ve acip san'atlarının nûmunelerini teşhir ve ilân için tahavvülden hâli kalmayan bir meşherdir...Ve ondaki ziynetler, kıymetli şeyler, *hep suret ve örneklerdir.* Ve misafirler o nefis taam ve yemeklerin *yalnız tadına bakıp, karınlarını doyuracak derecede* yemiyorlar....Bu küçük menzilde görünen şeyler, haller, misafirleri ebedî menzillerdeki yüksek şeylere *teşvik için gösterilen nûmunelerdir.*

Kezalik...bu dünya ebedî kalmak için yaratılmış bir menzil değildir. Ancak Cenab-ı Hakkin ebedî ve sermedî olan Dârüsselâm menziline dâvetlisi olan mahlûkatın içtimaları için bir *han* ve bir *bekleme salonudur.* Bu dünya menzilinde görünen *lezzetli şeyler, lezzet ve zevk için değildir.* Çünkü, visallerinin lezzeti, firaklarının elemine mukabil gelmez.

Maahaza, o lezzetlerden *hiç kimse tam mânâsıyla muradına nail olamaz.* Ya o lezzetlerin ömürleri kısa olur veya insanın ömrü kısa olduğundan muradına yetişemez. Ancak, *o lezzetler ve o nefis şeyler ibret ve şükre sevk içindir.* Çünkü, onlar Cenab-ı Hakkin ehl-i iman için Cennetlerde ihzar ettiği *hakikî nimetlere nûmunelerdir.*" (Nursi(Ms), s.38-39)

Kur'an Şakirdi bu dünyadaki cismani lezzetleri sadece Cennetteki lezzetlere bir nümune bilir. Bu nümunelerden kısmetine düşeni bulmak için çalışır. Bu anlamda çalışmak Rahmet hazinsinin kapısını fiilli dua ile çalmaktır. Sonuçta elde edilen her şey bir ihsan olduğundan Kur'an Şakirdi miktarına bakmaksızın kanaat ile halinden memnun olur. Bu memnuniyeti şükürle Rabb'ine ifade ederek saadete nail olur. Dolayısıyla Kur'an Şakirdi cismani lezzetler olmaksızın dahi mutlu olabilir.

Bundandır ki Kur'an'dan bu dersi alan şakirtleri, Allah'ın kendilerine kısmet ettiği bir nimeti yedikten sonra halen ve kalen şu duayı yapar: " Ey bizi *nimetle-riyle perverde eden Sultan*'ımız. Bize gösterdiğin *nümunelerin ve gölgelerin asıllarını ve membalarını göster*Burada *tattırdığın leziz nimetlerini orada yedir* ... Bizi *lezzeti şükür için isteyen* kullarından eyle... "

İbadet ruhun gıdasıdır.

Bediüzzaman'a göre, cismin gıdaya ihtiyacı olduğu gibi ruh dahi hayatının devamı için gıda ister. Bu anlamda ruhun gıdası ibadettir. Salih amelin herbirisinde bir ruhani lezzet olduğunu beyan eden Bediüzzaman, "namazda ruhun ve kalbin ve aklın büyük bir rahatı "(Nursi(S), s.20) olduğunu iddia eder. Bu nedenle başta namaz olmak üzere bütün salih ameller büyük bir öneme sahiptir.

Hatta Bediüzzaman "Risaletin tebliğ ettiği hakaik-i imaniyeyi, velâyet bir nevi şuhud-u kalbî ve zevk-i ruhanî ile aynelyakin derecesinde görür, tasdik eder. "(Nursi(M), s.429) ifadesiyle kalbi ve ruhi lezzetleri Kur'an hakikatlerinin doğruluğuna delil olarak zikreder. Cismani ve ruhani lezzetler arasında mütereddit olan insana şu mesajı verir: "Hayvâniyetten çık, cismâniyeti bırak, *kalb ve ruhun derece-i hayatına gir*. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. "(Nursi(L), s.141)

Kısacası, Bediüzzaman'nın mutluluk modelinde en önemli değişken ruhani lezzetlerdir. Tefekkür, namaz ve zikir başta olmak üzere geniş anlamda ibadet, ruha bir gıdadır. Bu gıda ile ruhuna takılan istidatları inkişaf ettiren bir insan birçok alemlere açılan pencereler sayesinde Rabb'inin saltanatına şahit bir delal olur.

Esmâ-i Hüsnâ Sofrası En Mükemmel Sofradır

Bediüzzaman'a göre, insana binlerce çeşit rızıktan müteşekkil ve çiçeklerle süslenmiş sofralar kurulmuş. Ancak bütün sofralar içinde en mükemmel olanı Esmâ-i Hüsnâ sofrasıdır. Bu sofradan akıl sahipleri tefekkürle istifade eder. Bu nedenle Bediüzzaman Kur'an Şakirdine der: Senin Rabb-i Rahimin " nihayetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tagaddî eden ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyet'i ve imanı sana verdiğinden, daire-i mümkinat ile beraber *Esmâ-i Hüsnâ ve sıfât-ı mukaddesenin dairesine şamil bir sofrâ-i nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir*."(Nursi(S), s.333) Diğer sofralardan daha üstün, daimi ve umumi olan bu sofradan imanı elde eden her insan kolaylıkla istifade eder. Bu sofradan istifade için Kur'an, kainatta sıradanlık ve ülfet perdesi altında gizlenen kudret mucizelerini, ibretli bir levha olarak takdim ederek şakirdini tefekküre davet eder.

"Felsefe hikmeti ise, bütün harikulâde olan mucizat-ı kudreti âdet perdesi içinde saklayıp cahilâne ve lâkaydâne üstünde geçer. Yalnız harikulâdelikten düşen ve intizam-ı hilkatten huruç eden ve kemâl-i fitrattan sukut eden nadir fertleri nazar-ı dikkate arz eder, onları birer ibretli hikmet diye zîşuura takdim eder. Meselâ, *en cami bir mucize-i kudret olan insanın hilkatini âdi deyip lâkaytlıkla bakar. Fakat insanın kemâl-i hilkatinden huruç etmiş, üç ayaklı yahut iki başlı bir insanı velvele-i istiğrabla nazar-ı ibrete teşhir eder.*"(Nursi(S), s.123) Bu anlamda her insanın farklı bir sima ile dünyaya gelmesini adiyattan kabul edip, birbirine çok benzeyen iki insanı manşetlere çeken zihniyet bu felsefeden ders almıştır. Hakikatte manşetlik olan her bir insanın karıştırılmadan farklı bir sima ile yaratılmasıdır.

Kainat kitabından tefekkürle istifade eden Kur'ân Şakirdi : " *her sayfayı okudukça saadet anahtarı olan imanı kuvvetlenip ve mânevî terakkiyatın miftahı olan mârifeti ziyadeleşip ve bütün kemâlâtın esası ve madeni olan iman-ı billâh hakikatı bir derece daha inkişaf edip mânevî çok zevkleri ve lezzetleri verdikçe*"(Nursi(S), s.111) merakı daha da tahrik olur. Bu halette kendisini Rabb'inin huzurunda hissederek ve görür ki: "bir Sâni-i Zülcelâl, kendi san'atının mucizeleriyle kendini tanıttirmek ve bildirmek ister. O da iman ile, marifet ile mukabele eder. Sonra görür ki, bir Rabb-i Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da Ona hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbüdle kendini Ona sevdirebilir.

Sonra görüyor ki, bir Mün'im-i Kerîm, maddî ve mânevî nimetlerin lezzetleriyle onu perverde ediyor. O da, ona mukabil fiiliyle, haliyle, kâliyle, hattâ elinden gelse bütün hasseleriyle, cihâzâtıyla şükür ve hamd ü senâ eder."(Nursi(S), s.206) Bu makamda tefekkür vesilesiyle alınan lezzet, Bediüzzaman'a göre diğer bütün nefsanî lezzetlerin ötesindedir. Bu minvalde Bediüzzaman bir gün rüzgarla sallanan ağaçlara bakıp tefekkür ederken aldığı lezzeti şöyle ifade eder: "Heva-yı nefis ise, şu hemheme-i hava ve hevheve-i yapraktan öyle bir lezzet alıyor ki, *bütün ezvâk-ı mecazîyi ona unutturup o heva-yı nefsin hayatı olan zevk-i mecazîyi terk etmekle bu zevk-i hakikatte ölmek istiyor.*"(Nursi(S), s.210)

Bu hakikatı anlayan bir Kur'ân Şakirdi para ile insan yapımı eserlerin sergilendiği sergileri gezmekten aldığı lezzetten daha üstün bir saadeti Sani-i Hakiki'nin bahar salonunda teşhir ettiği sanatları temaşa ile elde eder. Bu haletdeki Kur'ân Şakirdi için " kâinat baştan başa gayet mânidar bir kitab-ı Samedânî ve mevcudat ferşten Arşa kadar gayet mucizâne bir mecmua-i mektubat-ı Sübhaniye ve mahlûkatın bütün taifeleri gayet muntazam ve muhteşem bir orduyu Rabbânî ve masnuatın bütün kabileleri mikroptan, karıncadan tâ gergedana, tâ kartallara, tâ seyyârâta kadar Sultan-ı Ezelînin gayet vazifeperver memurları" şeklinde görünür. (Nursi(S), s.18) "Yani, herşey, Sâni-i Zülcelâlin birer mektub-u hakaiknümâ, birer kaside-i letâfetnümâ, birer kelime-i hikmet-edâ hükmündedir ki, melâike ve cin ve hayvanın ve insanın enzârına arz eder, mütalâaya davet eder. Demek, ona bakan her zîşuura ibretnümâ bir mütalâagâhtır."(Nursi(S), s.68) Kur'ân Şakirdi bu makamda tefekkürle Kainat kitabını mütalaa eder. O kitaptaki Esmâ-i Hüsnâ'nın te-

cellisindeki cemal, kemal ve ihsanı kendi fehmince idrak ederek onlara muhabbetle meftun olur. Rabb'ini bütün sıfatlarıyla tanıdıkça artan muhabbetten ruhen en büyük sevinç ve en safi bir lezzet elde eder.

Kesintisiz ve tam saadet Cennettir.

Bediüzzaman'a göre, dünya hayatında özellikle ruhani lezzetlerden dolayı Kur'ân Şakirdi felsefe talebesine kıyasla büyük bir saadete ulaşmakta beraber, kesintisiz ve tam saadete ancak Cennette ulaşılır. Kur'ân Şakirdi için burada öncelikli olan rahat ve lezzetini aramak değil, belki dünyayı bir imtihan, bir askerlik veya bir hizmet yeri gibi telakki edip ona göre bir hayat geçirmektir. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "Bu dünya dârü'l-hikmettir, dârü'l-hizmettir; dârü'l-ücret ve mükâfat değil. Buradaki a'mâl ve hizmetlerin ücretleri berzahta ve âhirettedir. Buradaki a'mâl berzahta ve âhirette meyve verir."(Nursi(M), s.435) Çünkü hastalık, ihtiyarlık, musibet ve fenadan arındırılmış hakiki ve daimi saadet yeri Cennettir. Bundandır ki bu mesajı tam anlayan bir Kur'ân Şakirdi her halükarda saadeti yakalar. Çünkü dünyayı bütün saadetlerin merkezi olan Cennetin bir bekleme salonu hükmünde gördüğünden her sıkıntıya tahammül eder.

Resul-i Ekremin işaretleriyle "*İnsanın ne kadar hüsünperver ve zevkperest ve ziynete meftun ve cemâle müştak duyguları ve hasseleri ve kuvâları ve lâtifeleri varsa, umumunu memnun edip doyuracak ve herbirisini ayrı ayrı okşayıp mes'ut edecek, maddî ve mânevî her nevi ziynet ve hüsn-ü cemâle huriler câmidirler.* (Nursi(S), s.469-70) Cennette her latifeyi tam tatmin eden bu türden ebedi lezzetler düşünüldüğünde dünya hiç bir kıymet ifade etmez. Bundandır ki bir hadiste şöyle buyrulur: "*Dünyanın, Cenâb-ı Hakkın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olmaydı, kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecektiler.*"(Nursi(S), s.320)

Hem Mümin Cennette bizzat Rabb'ini görecek ve O'nun bütün cemal, kemal ve ihsan kaynağı olan rü'yetinden büyük bir lezzet alacaktır. Çünkü "Cennette bir dakika rüyet-i cemâl-i İlâhî, bütün Cennet lezâizine fâiktir."(Nursi(S), s.584) "İşte şu sırdandır ki, Vedûd ismine mazhar bir kısım evliya, "Cenneti istemiyoruz. Bir lem'a-i muhabbet-i İlâhiye ebeden bize kâfidir" demişler.

Kıscası Kur'ân zevke ve lezzete düşkün insana, ebedi ziyafet yeri olan cennete bir davetiye olarak, şu mesajı verir: "*Ey insan! Bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? ... dünyanın bin sene mes'ûdâne hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen Cennet hayatının; ve o Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat rüyet-i cemâline mukabil gelmeyen bir Cemâl-i Zülcelâlin daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun. .. Ve ziyaretgâh-ı ebedîsi olan Cennete çağırılıyorsunuz. Öyleyse, kabir kapısına ağlayarak değil, gülererek giriniz.* (Nursi(M), s.223)

RUSSELL'IN MUTLULUK MODELİ

Russell'in mutluluk modeli çoğunlukla onun hayat tecrübelerine dayanır. Başlangıçta mutsuz olmasına rağmen sonradan mutluluğun prensiplerini keşfeden Russell mutluluk modelini "The Conquest of Happiness", "Mutluluğun Fethi" başlığıyla diğer insanlara takdim eder. Kitabın hemen girişinde belirtildiği gibi, Russell'in modeli tüm insanlığa hitap eden evrensel bir özellik taşımaz. Hastalık, sakatlık ve hatta fakirlik gibi şartlar altında yaşayanlar bu modelde dikkate alınmamış. Bu kesimi marjinal kabul eden Russell, toplumun önemli bir kısmının "normal vücut işlevlerini mümkün kılan yiyecek, barınma ve sağlık ihtiyacını karşılayacak kadar yeterli geliri"(Russell, s.16) olduğu halde mutlu olamadıklarını söyler.

Kronik bir hastalık şeklini alan mutsuzluk, Russell'a göre, günümüz insanının en büyük bir problemidir. İnsanlık geçmiş zamanlara kıyasla, ulaşım, elektrik ve elektronik gibi hayatı kolaylaştıran araçlara; sinema, televizyon gibi birçok eğlence imkanına ve bunlardan istifade için gittikçe artan oranda boş zamana sahiptir. Ancak bu gelişmelere rağmen, stres, depresyon ve intiharla sonuçlanan sosyal bunalım mutsuzluk krizinin göstergesidir. Bu kriz insanların "lezzet alınacak şeylere yönelik doğal lezzet ve iştahı imha eden yanlış dünya görüşünden, yanlış etik anlayıştan, ve yanlış hayat alışkanlıklarından"(Russell, s.18) kaynaklanıyor.

Russell'in mutluluk modeli yanlış dünya görüşü, yanlış etik anlayışı ve yanlış hayat alışkanlıklarını ortadan kaldırmaya yönelik bir kısım prensiplere dayanır. Bu yanlışlıkları mutluluk prensipleri ile düzelteren insan "mutluluğu fetheder". Hedonist bir yaklaşımın temsilcisi olarak Russell, bazı prensiplerle elemelerden kaçınmayı amaçlarken, diğerleri ile lezzetleri artırmayı hedefler.

Russell, mutluluk için her türlü imkana sahip olup hiçbir prensiple mutlu olmayan insanların varlığını inkar etmez. Bu anlamda Byronic mutsuzluğu marjinal ve uç bir mutsuzluk örneği olarak zikreder. Byron, mutluluğu yakalamak için şarabı, müziği, ve diğer tüm lezzet verici şeyleri dener. Aynı zamanda bir havuz inşa eder, erkek ve kadın hizmetçi kiralar ancak yine de hiçbir şey Byron'u tatmin etmez. Hepsinin, hatta aklın dahi boş ve manasızlığına hükmeder.(Russell, s.27) Bütün bu arayış sonucunda maksadına nail olamayan Byron hayatından nefret eder. Çünkü güneşin üzerine doğduğu herşey ona anlamsız gelir; ruhi sıkıntı verir.(Russell, s.28)

Russell, Byron gibilerini çok karamsar olanların grubuna dahil eder. Bu şekilde karamsarlığa düşenler için dünya hayatı sonu olmayan bir amaçsız döngüdür ki, insan ve diğer mevcudat gün be gün içine doğup, gelişme ve ilerleme kaydetmeden tekrar ölüyorlar.(Russell, s.30) Ashında Byron'a göre herşeyin sonuçta ölümlü bir-likte hiçliğe gitmesi bu dünya hayatındaki herşeyi anlamsız kılıyor. Bütün gayret ve çalışmanın meyvesi sonuçta toprak olmaksızın dünyada herşey manasız bir iş ve uğraştan öteye gitmez.

MUTLULUK PRENSİPLERİ

1. Kıskanmak Başkasının Saadetinden Elem Almaktır

Russell'a göre kıskançlık mutsuzluğun en önemli nedenlerinden biridir. Kıskanç insan, sahip olduklarından lezzet almak yerine, başkalarının sahip olduğu saadetten elem alır.(Russell, s.85) Russell'ın ifadesiyle "Varsayalım ben kendi ihtiyaçlarıma yetecek bir gelire sahibim. Ben halimden memnun olmalıyım. Ancak benden yüksek gelir elde etmesi için hiçbir meziyeti olmayan başka birinin benden iki kat fazla gelir elde ettiğini düşündüğümde, eğer kıskanç biri isem, sahip olduklarıma kanaat etmek yerine, yediğim lokmaları adaletsizlik duygusu içinde yutarım."(Russell, s.88)

Russell göre kıskançlığın mutsuzluktaki rolünün gittikçe arttığını iddia eder. Eskiden insanlar yalnızca komşularını kıskanıyordu. Oysa kitle iletişim araçları ile küçülen dünyada, kıskançlık zaman ve mekan boyutlarını aşmıştır.

Bu derece yaygınlık gösteren kıskançlığı ortadan kaldırmak mutluluk için elzemdir. Russell kıskançlıktan dolayı mutsuz olanlara şöyle seslenir: "siz ancak size kısmet olandan lezzet alarak, kendi vazifenizi yerine getirerek ve kendinizi daha iyi konumdaki kimselerle kıyaslamaktan uzak durarak kıskançlığı hayatınızdan silebilirsiniz."(Russell, s.88-9) Russell bu iddiasını bir örnekle destekler: "Ben hiçbir tavus kuşunun birbirlerinin kuyruğunu kıskandığına inanmıyorum. Çünkü herbiri kendi kuyruğunun en iyi olduğuna inanır. Bu inancın bir faydası bu kuşlar arasındaki barıştır. (Russell, s.89)

2. Günah Duygusu İnsanı Mutsuz Kılar

Russell dini telkinle yaptıklarını günah ve günah olmayan diye ayıran bir insanın mutlu olamayacağını iddia eder. Günah duygusu bilinçaltında etkisini devam ettirdiği sürece, vicdan azabı ve pişmanlık hissi vererek insanı rahatsız eder. (Russell, s.97) Russell hristiyan ailede yetişen biri olarak, kendi hayat tecrübesini bu iddiasına bir delil olarak beyan eder. Hristiyanlığa göre insan günahkar olarak dünyaya gelir ve ancak bapiz olmakla temizlenebilir. Büyüdüğünde işlediği günahlarından yine kilise vasıtasıyla arınabilir. Bilinçaltına işlenen bu günah duygusu, insanı devamlı mutsuz ve aşığılık yapar.(Russell, s.106)

Russell'a göre içe dönük ilgi bir şekilde günah duygusunu harekete geçirerek mutsuzluğu beraberinde getirir. Bu anlamda "içe dönük ilgi günah duygusu içinde kaybolmaktır."(Russell, s.18) Hiç kimse kendisini bütünüyle günahlı davranışlardan alıkoymadığından, günahlı amelin insanı küçük düşürücü yönü insanın aldığı lezzete zehir etkisi yapar.(Russell, s.19) Günah duygusu küçüklükte anne ve baba tarafından öğretildiğinden, en keskin çözüm bu aile terbiyesinden gelen "erdem"den arınmaktır. Bu amaçla kendi dışında nesne ve olgulara ilgisini yönelten, günah duygusunun verdiği rahatsızlıktan kurtulur.

Günah duygusu çocuklukta ahlaki eğitimle verildiğinden, çözüm bu duyguya sebep olan moral değerlerden vazgeçmektir. (Russell, s.101) Bu durumda bireyin

davranışlarını günah duygusu yerine hayatın genel çerçevesi belirler. Russell'ın ifadesiyle: "Bizim bütün farklı arzu ve isteklerimiz hayatın genel çerçevesine uygun olmalı. Eğer bu istekler mutluluğun bir nedeni ise sağlıklı yaşama ters olmalı, sevdiğimizimize rahatsız etmemeli ve toplumun takdirini kaybetmeye vesile olmamalı." (Russell, s.167)

3. Hayatı Bir Mücadele Bilmek Dinozorlaşmaktır

Russell, Batılı insanın mutsuzluğunda "hayatın bir mücadele" olduğuna inanasının etkili olduğunu söyler. Bu inanç kişisel hayatta başarı için mücadele ve sadece başarıya odaklanma şeklinde tezahür eder. Aslında başarıdan maksat, diğer insanlara daha iyi görünmektir. Bundandır ki, sosyal hayat gösteriş için bir yarış şekline dönmüş. (Russell, s.45)

İnsanlar arasındaki gösteriş yarışı, şan ve şöhret duygusundan kaynaklanır. Bu duygunun tesirinde olan, kendi isteklerinden ziyade, başkalarının istek ve beğenisini dikkate alarak yaşar. Bundandır ki günümüzde "birçok insan kendi hayat tarzı ve görünüşü, sosyal ilişkide buldukları ve birlikte yaşadıkları tarafından onaylanmadıkça mutlu olmaz." (Russell, s.126) Bu anlamda lüks bir araba almak veya şatafatlı bir yemek vermek, çoğu zaman başkalarının beğenisini kazanmaya çalışmaktır. Russell'a göre başkalarının beğenisini kazanmak kolay olmadığından, insan ancak kendi arzularına göre hareket ederse mutlu olabilir. (Russell, s.131)

Gösteriş yarışının en önemli kulvarlarından biri çalışma hayatıdır. Russell günümüz insanının çalışma hayatındaki psikolojisini, yüz metrelik koşudaki yarışçıların psikolojisine benzetir. Bu koşuya katılan, günlük hayatın bütün güzelliklerini unutup yalnızca başarı noktasına odaklanır. Bu nedenle bahar ve harman vaktinde o, yalnızca olup bitenlerin pazara etkisi ile ilgilenir. Mutluluğunu artıracak bahar güzelliğini görüp ondan istifade etmek yerine sadece iktisadi neticelerine nazar eder.

Russell'a göre, insanlar mutluluk araçlarını amaç haline getirdiği sürece saadeti yakalayamaz. Yani mutlu olmak isteyen öncelikle başarıya ulaşmayı hayatın temel gayesi kabul eden inancı terk etmeli. Bu anlamda mutsuzluk krizi, büyük ölçüde başarıya yapılan aşırı vurgudan kaynaklanır. Gerçi başarının mutluluk üzerindeki etkisi inkar edilmez, ancak başarıya aşırı vurgu yapılması yanlıştır. (Russell, s.49)

İnsanların bir kısmı başarıya odaklanıp, hayatın güzelliklerini kaçırırken, diğer bir kısmı aylıklıktan can sıkıntısına maruz kalır. Oysa en kötü iş dahi aylıklıktan daha az elem vericidir. (Russell, s.209) En zengin insan bile yapacak birşeyi kalmadığında can sıkıntısından şikayetçi olur. (Russell, s.210-11)

Russell gösteriş yarışında başarı için mücadele eden insanları "dinozorlar" a benzetir. "Bu asrın modern dinozorlarının muhteşem başarısı, tıpkı gücü akla tercih eden tarihöncesindeki prototipleri gibi, onların evrensel bir yaygınlıkta taklidine neden oluyor. Bu modern dinozorlar beyaz insan için her yerde bir model oldu ve

yüzyıllarca olmaya devam edecek. Bu modayı takip etmeyenler dinozorların birbirlerini imha ettiğini ve akıllı varislerinin onların yerini aldığını düşünerek ferahlayabilir. Bizim modern dinozorlarımız da aynen ataları gibi birbirlerini yok ediyorlar. (Russell, s.54)

4. Başarı İçin Endişe Eden, Endişe Ettiği İçin Başarısız Olur.

Russell başarı için mücadeleye odaklanan günümüz insanının hayatının endişelerle dolu olduğunu iddia eder. Hayatı bir mücadele olarak görüp sadece başarıya endekslenen bir insanın mutluluğunun önündeki engellerden biri de, sabırsızlıktan kaynaklanan endişedir. "Bazı insanlar hayatın büyük bir kısmını oluşturan en küçük aksiliklere karşı bile sabır edemezler. Onlar treni kaçırdıklarında öfkelenir, yemekleri kötü piştiğinde hiddetlenir, bacaları çekmediğinde çaresizliğe düşerler."(Russell, s.239) Oysa akıllı insan bu tarz günlük basit aksiliklerle hissiyatını karıştırmadan ilgilenir. "En şanslı bir hayatı yaşayanlar bile bazen aksiliklerle karşılaşır... Böyle zamanlarda sıkıntılı şeyin dışında başka şeylerle ilgilenme imkanına sahip olmak büyük bir ferahlık verir." (Russell, s.229

Russell'a göre endişenin bir başka nedeni, bireylerin fiillerine atfettiği aşırı önemden kaynaklanıyor. Mesela, topluluk önünde konuşacak biri, küçük bir hata yapmaktan bile korkar. Hata yapma ihtimalini düşünerek endişe eder. Oysa yapması muhtemel hatanın en kötü sonuçlarını düşünse, gereksiz bir abartıyla endişe ettiğini anlar.

Russell, mutluluk kadar başarı için dahi endişeden uzak kalmak gerektiğine inanır. Başarı için endişe eden, endişe ettiği için başarısız olur. Bu nedenle "akşam işi bittiğinde öbür gün yeniden başlayana kadar işini unutan bir insan, dinlenme vaktini iş endişesi ile geçirene oranla daha başarılı olur."(Russell, s.222)

Russell iki ayrı yorgunluktan söz eder. Birincisi, fiziki yorgunluk, çok aşırı olmamak kaydıyla, uyku veya iştah artırıcı etkisiyle insanın mutluluğunu artırır. İkincisi başarı için mücadele eden insanın yaşadığı sinirsel yorgunluktur.(Russell, s.68-9) Endişeden kaynaklanan sinirsel yorgunluk, sanayi devriminden sonra yaygın bir mutsuzluk nedeni olmuştur. Çalışanlar işyerindeki sıkıntılarını kendileri ile birlikte geceleyin yatağa taşıdığından, geceyi dinlenmek yerine stresle geçirir. "Yarınki iş için güç toparlamak yerine, geceyi fiilen hiçbir şey yapamayacağı gündüzkü problemleri defalarca düşünerek mahveder.... Oysa akıllı adam yalnızca çözüme yönelik bir şeyler yapacağı problemleri düşünür."(Russell, s.71)

Sinirsel yorgunluk ise, insanın yediği yemekten bile lezzet almasına mani olup, mutsuzluğa yol açar. Bu tarz yorgunluğu olanlar problem bildiği noktalarda kilitleyip, onun dışındaki herşeyi unuttur. "Mutsuzluğa yol açan sinir yorgunluğunun önemli nedenlerinden biri kişinin kendi hayatı için pratik bir yararı olmayan hiçbir şeye ilgi duymamasıdır. Bunun sonucu aklın endişe verici ve bitkinlik doğuran şeylerden dinlenememesidir."(Russell, s.221) Bu nedenle, endişeyi ortadan kaldırmakla insan bu yorgunluktan kurtulur.

5. Dışa İlgî Duymak, İçteki Elemden Kurtulmaktır.

Russell can sıkıntısını mutluluğun önündeki önemli engeller arasında sayar. Eskiden insanlar çalışmak ve eğlenmek anlamında çok az alternatife sahip olduğundan canlarının sıkılması olağandı. "Ortaçağda mağarada yaşayan bir köylünün hayatını düşünün. Onlar ne okur ne de yazardı. Yalnızca karanlıktan sonra kendilerini aydınlatacak bir mum ve küçük odalarının soğuşunu yumuşatacak bir ateş korları vardı." (Russell, s.58) Oysa günümüzde birçok imkana rağmen, eskiye nazaran daha fazla sayıda insan can sıkıntısından şikayet eder.

Russell can sıkıntısının hiç olmaması gerektiğinden söz etmez. Bir derece can sıkıntısı yaşamak herkes için olağandır. "Bütün büyük kitaplar da, sıkıcı bir bölüm olduğu gibi bütün büyük insanların hayatında da ilginç olmayan sıradanlıklar sözkonusu.. Kant bütün hayatı boyunca doğduğu yer olan Königsberg'ten 10 mil öteye gitmemiştir. Marx, birkaç devrimi ateşledikten sonra, hayatının geri kalan kısmını İngiliz Müzesi'nde harcamaya karar vermiştir." (Russell, s.62-3)

Russell'a göre, dışa yönelik ilgi insanın ruh dünyasında yaşadığı tüm sıkıntılar için bir çözümdür. Başta can sıkıntısı olmak üzere, sinirsel yorgunluk ve günah duygusu gibi mutluluğun engelleri dışa yönelik farklı ilgi alanlarına sahip olmakla aşılır. Mutsuz insan bu metotla içindeki sıkıntılı halettten uzaklaşır ve belki de bir süre sonra iç sıkıntılarını unuttur. Bu nedenle "Eğer evreni düşünmek bir noktadan öte acı veriyorsa, akıllı olan üzerinde düşüneceği başka birşey bulur." (Russell, s.25-26) Yani dışa dönük düşünmede hiçbir sınırdan geçmeden içe yönelik sıkıntıdan kurtulmaya çalışır.

Russell, mutsuz insanın iç dünyasındaki sıkıntılarını unutmak için alkole başvurmasını anlamsız bulur. Ona göre "sarhoşluk geçici bir intihardır ki, onunla gelen mutluluk sadece anlık olarak mutsuzluğun kesilmesinden ibarettir." (Russell, s.23) Bu anlamda "alkolün içenler için yaptığı tek şey onları günah duygusundan kurtarmaktır." (Russell, s.15) Ancak özellikle günümüzde günah kavramını çoğunlukla lügatından silen Batı toplumlarında gittikçe artan oranlarda insanların içki müptelası olması Russell'ın bu tezini çürütmektedir. Belki günah duygusundan kurtulmanın yanında içkiyi kullanmadaki en önemli neden, başta ölüm olmak üzere hayatın acı gibi görünen gerçeklerinden kaçınmaktır.

6. Sevmek Mutlu Olmaktır.

Russell mutluluk modelinde sevgiye büyük önem verir. Birçok lezzet verici neticelerinin yanısıra, sevgi bizatihi sürur vericidir. Sevgi dinlenen müzikten, dağ üstündeki gün doğumundan ve dolunayda deniz manzarasından neşe almayı artıran bir özelliğe sahiptir. Bu anlamda "sevgi kuraklığa maruz bir bitkinin yağın yağmurla yeniden canlanması gibi bizi yeniden canlandırır ve dinamik kılar. Sevginin olmadığı cinsel birleşimde bu durumun esanesi görünmez. Ancak daki-

kalık zevk bittiğinde geriye yorgunluk, tiksinti ve hayatın boş olduğu hissi kalır. (Russell, s.67)

İnsanın sevgi ile hem diğer insanlara hem de tüm varlıklara karşı dostane bir irtibat hissetmesi mutluluğun en önemli şartıdır. Russell'm ifadesiyle "mutluluğun sırrı şudur: ilginizin olabildiğince kapsamlı ve varlıklara ve insanlara tepkinizin ise elverdiğince dostça olmasını sağlayın."(Russell, s.157) Başka bir deyişle "mutluluk herşeyden önce insanlara ve varlıklara arkadaşça ve dostça bir ilgi hissetmeye bağlıdır.... Kişisel mutluluğun en büyüğü birçok insanı aynı anda sevmektir."(Russell, s.155-6)

Doğaya yönelerek alınan lezzetler diğer lezzetlerden üstündür. Russell'in ifadesiyle "Bizim en güzel örnek diye düşündüğümüz birçok lezzet, Doğa ile herhangi bir ilişkisi yok. Bu tarz lezzetler, bittiği an insanı kirli, tatminsiz ve aç bırakır.(Russell,s.66) Oysa "düşüncemiz ne olursa olsun, biz Doğanın yaratıklarıyız. Bizim hayatımız Doğanın hayatına bağlı ve biz bitkiler ve hayvanlar gibi gıdamızı ondan alıyoruz. (Russell, s.65) Bu nedenle, Russell, beton yığınları arasında süslü eşyalarla mutluluğu aramak yerine, doğadaki güzelliklere çocuk merakıyla yönelmeyi tavsiye eder.

Doğa ile bağım yeniden kurulmasını mutluluk açısından çok önemli bulan Russell, günümüzde insanların mutluluk arayışında doğayı ihmal ettiğini iddia eder. Bu iddiasını bir Amerikan Üniversitesi'ni ziyareti sırasında gördükleri ile destekler: "Bazı Amerikalı öğrenciler kendi kampüslerinin çevresindeki bahçe içinden beni yürüttü; bahçe harika yabani çiçeklerle doluydu, ancak onların hiçbirisi bu çiçeklerin adlarını bile bilmiyordu."(Russell, s.53) Onlar sadece bir noktaya odaklandıklarından çevrelerinde kendilerine mutluluk bahşedecek olan güzelliklerden bihaber yaşıyorlardı. Oysa mutlu insan çevresine çocuk merakıyla ilgi duyar. "Çocuklar gördüğü ve duyduğu herşeye ilgi duyar. Dünya tamamıyla sürprizle dolu bir mekandır onlar için. Onlar sürekli ilgi duydukları şeylerle tanış olmak için bilgi edinmek çabasındadırlar."(Russell, s.170)

Doğa ile olan ilişkilerde olduğu gibi bireysel ilişkilerde de sevginin esas olması mutluluk getirir. "Mutsuzluğun nedenlerinden biri insanın sevilmediğini hissetmesi, oysa sevildiğini hisseden biri hayatından daha büyük lezzet alır."(Russell, s.176) Aynı zamanda, Russell'a göre, insanlar arasındaki dayanışma sevgi ile kuvvet bulur.(Russell, s.39-40)

Sevgi ve şefkat, insanların kendisini emniyet içinde hissetmesini sağladığından mutluluğu artırır. Yani şefkat sayesinde "insanlar arasında tam emniyet ve güven içinde bir yaşama sahip olanlar, hayatına yönelik bir tehlike beklentisi içinde olanlara nispetle daha çok mutludur."(Russell, s.177) Bundandır ki, çocuklar anne-baba şefkati ile felaketlerden korunacaklarına inanarak saadetli bir hayat yaşarlar. Aynı şekilde yetişkinler için şefkat aile hayatının devamı için zaruridir.(Russell, s.179)

Sevgi ve şefkate dayalı aile hayatı psikolojik olarak en büyük ve daimi bir mutluluğun anahtarıdır. (Russell, s.197) Russell kendi hayat tecrübesine dayanarak,

ebeveyn olarak elde ettiği mutluluğun diğer bütün mutluluklardan üstün olduğunu iddia eder. (Russell, s.198)

Sonuç

Kur'an'a dayalı olan Bediüzzaman'ın mutluluk modeli ile kısmen eleştirse bile temelde Batı felsefesine dayalı Russell'in mutluluk modeli arasında hem benzerlik hem de farklılıklar vardır. İki model arasındaki farklar birkaç noktada özetlenebilir. Bediüzzaman, modelini insan fıtratı tezine dayandırıyor. İnsan fıtratında mutluluğu etkileyen unsurlardan birincisi potansiyel yeteneklerdir. Kalb, vicdan ve üç temel duygudan oluşan potansiyel yeteneklerin Fıtır'ının semavi beyanları ışığında inkişaf ettirilmesi gerekir. Kalb hem sınırsız muhabbete mekan hem de Rabb'ine irtibat için bir santral olduğundan bütün istidatların içinde önceliğe sahiptir. İnsanın mutluluğu için ikinci olarak fıtri zaafının dikkate alınması gerekir. Bediüzzaman'a göre genel olarak her insanın üç fıtri zaafı vardır. **Birincisi**; fıtratındaki sonsuz acizlik ve fakirlik. Bu zaafını ancak sonsuz kudret sahibine nokta-i istinad ve sonsuz servet sahibine nokta-i istimdat ile izale eder. **İkincisi**, insanlığın ortak kaderi özelliğini gösteren ihtiyarlık, hastalık ve ölümdür. Bu zaaflarına karşılık, ihtiyarlığı imanla ebedi bir gençlik bilmek, hastalığı bir ihsan, bir hediye telakki etmek ve ölümü bir terhis tezkeresi gibi algılamakla saadeti yakalayabilir. **Üçüncüsü**; insanda imtihan vesilesi ile bulunan ve daima kötülüğü teşvik eden nefis ve şeytandır. Bu zaafını tedavi etmeyen günahlara girmekle zehirli bal hükümündeki lezzetleri tattığından hem bu dünyada hem de berzahta sıkıntı çeker. Bu nedenle bu zaafının farkında olup iman ve rahmet-i Rahman'la günahattan sakınan bir Kur'an Şakirdi iki cihanda saadete ulaşır.

Bediüzzaman'a göre insan hem potansiyel yeteneklerini inkişaf ettirmek hem de fıtri zaafalarını gidermek için bir Rabb'i Rahim'e daima muhtaçtır. İbadet ise bu irtibatı daimi kılan bir araçtır. Russell'in aksine, Bediüzzaman'ın modeli tamamıyla İlahi bir direk üzerine kuruludur. Bediüzzaman'ın deha ve Hüda mukayesesini iki modelin farklarını ortaya koyar. "Batı felsefesi dehadan gelmiştir. Yani çoğunlukla akla dayanır ve insanların ürettiği fikirlerden müteşekkildir. Oysa Kur'an diğer ilahi kitaplar gibi semavidir, Hüda'dan inmiştir. Deha akli esas alır kalbi inkar eder, belki karartır; Hüda kalbi kumandan yapıp akli işletir, ruhu aydınlatır. Nefsi birer hizmetkar kabul eder ve diğer latifeleri işleterek insanı melekvari bir hayata mazhar kılar. Deha ise evvela nefse bakar ve ruhu ona hizmetkar yapar. Şeytanın yardımıyla insanı nefesine esir bir adi hayvan derecesine düşürür. Dehayı dinleyen tek hayatlı olduğundan maddeperest ve dünyaperver olur. Deha her şeyi sağlar, kör, şuursuz tabiata verir. Fakat Hüda bu kainatın ustasını bildirir, O'nun hikmet ve kudret dolu eserlerine baktırır. Hüda'ya kulak veren her şeyi İlahi nimet bilir, ancak deha için her şey sahipsiz bir ganimettir. (Nursi(S), s.666)

Bediüzzaman modelinde mutluluğu etkileyen ikinci unsur lezzetler sofrasının iki uçluluk arzetmesine dayanır. Bu sofrayı nitelik ve nicelik itibarıyla doğru öğrenip ondan istifade etmek yine İlahi inayetle mümkündür. Bediüzzaman lezzetlerin takibinde üç esas beyan eder. Birincisi insan, hayvana nisbetle büyük bir sofrası olmasına rağmen anlık lezzetlenme de hayvandan daha aşağı düşebilir. İkincisi Kur'ân Şakirdi için ruhani lezzetler öncelikli olduğundan, cismani lezzetleri sadeti için esas gaye yapmadığı gibi onlardan mahrumken bile sadeti yakalayabilir. Üçüncüsü, felsefe talebesine kıyasla, Kur'ân Şakirdi bu dünyada daha mesut olmakla beraber, onun için daimi ve elemsiz lezzet ancak Cennette mümkündür.

Russell modelinde, Allah'ı hesaba katmadan insana mutlu olmayı öğretir. Bu öğretisi de Bediüzzaman gibi fitrat kabulü söz konusu değildir. Bu model daha çok mutsuzluğa yol açan bazı yanlışları düzeltmek için bazı prensiplerden oluşur. Russell soruna daha yüzeysel yaklaşır ve bazı pratik çözümler önerir. Bu anlamda Russell daha çok gündelik problemlerin üstesinde gelmeye yönelik pratik sonuçları olan "kısmi bir model" önerirken, Bediüzzaman daha umumi bir bakışla "genel bir model" önerir.

İki model arasındaki bir başka fark kapsamla ilişkilidir. Russell belirli şartlara sahip olanları kapsayan bir model sunarken, Bediüzzaman toplumun büyük bir kısmına hitap eden umumi bir modelden söz eder. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "bu medeniyet-i hazıra, beşerin yüzde seksenini meşakkate, şekavete atmış; onunu mümevveh saadete çıkarmış; diğer onu da, beyne beyne bırakmış. Saadet odur ki, külle, ya eksere saadet ola. Bu ise, ekall-i kalilindir ki, nev-i beşere rahmet olan Kur'ân, ancak umumun, lâakal ekseriyetin saadetini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder..." (Nursi(T), s.118-119)

Özellikle mutsuzlukla ilgili sorunların teşhisinde Bediüzzaman ile Russell arasında paralellik dikkat çekicidir. İkisi de kıskançlık, günah duygusu, hayatı mücadele bilmek anlayışı, şan şöret duygusu, endişe duymak gibi mutsuzluk nedenlerinde hemfikirdir. Ancak bu mutsuzluk nedenlerinin asıl kaynağı ve tedavisi konusunda kısmen paralellik varsa da temel de farklılık dikkat çeker. Örneğin Russell da aynen Bediüzzaman gibi dinen meşru kabul edilmeyen lezzetlerin zehirli olduğunu söyler. Ancak aralarında önemli bir fark var. Russell günah duygusunu tamamen insanlıktan kaldırmakla sorunu çözeceğini iddia ederken; Bediüzzaman tövbe ve istiğfarla günahın temizlenmesi gerektiğini beyan eder. Aksi takdirde küfürle neticelenen günah duygusunu sinek ısırmasından korkup yılanın ağzına atılmaya benzeterek, inkar yoluyla onu imha etmenin insanı dehşetli bir halete düşürdüğünü söyler.

İki model arasındaki bir başka benzerlik mutluluğu artıran değişkenlerle ilgilidir. Sevgi, şefkat, aile hayatı, doğaya yönelmek gibi konularda bu benzerlik dikkat çeker. Russell'a göre mutlu insan "kendini kainatın vatandaşı hissedip, kendisine kainatta sunulan harikalardan istifade edendir. Kainatla bütünleşme ölüm düşüncesi ile gelen ayrılık acısını yok eder. Çünkü kendini kainatın bir parçası gören ölümü

gerçek ayrılık görmez. Hayat ırmağı ile bu denli içiçe bir bütünleşme en büyük bir neşe kaynağıdır.(Russell, s.249) Başka bir deyişle "Mutlu insan şefkat sahibi ve birçok şeye ilgisi olan ve bu ilgi ve şefkatini mutluluk vesilesi bilip devam ettirendir."(Russell, s.245) Russell'a göre dine ihtiyaç duymadan insanlar bu mutluluğu fethedebilir; ancak Bediüzzaman'a göre "*hakikî zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet yalnız imandadır ve iman hakikatleri daire-sinde*" bulunur. *Yoksa, dünyevî bir lezzette çok elemeler var. Bir üzüm tanesini yedirir, on tokat vurur gibi, hayatın lezzetini kaçıırur.* Bu saadete ise ancak "*insana verilen kalp, sır, ruh, akıl, hattâ hayal ve sair kuvvelerin hayat-ı ehdiyeye yüzlerini çevirerek, herbiri kendine lâyük hususî bir vazife-i ubudiyetle meşgul*" ederek ulaşılabilir.

Kaynakça

Eren, Şadi: Mesnevi Bahçesi'nde Tasavvuf, Nesil Yayınevi, 1996

Lane, Robert E.: "Does money buy happiness?", The public Interest, Fall 1993.

Lu,Luo:"Sources of Happiness: a qualitative approach",The journal of social psychology, April 1997.

Madigan, Timothy J.: "Godless hapiness", Free Inquiry, Summer 1998.

Myers, David G: "Finding Happiness: is it just avoiding pain?", Current; Nov 1997

Nursi, Bediüzzaman Said(I): İ̇şaratül İ̇'caz, Sözlere Yayınevi, İstanbul, 1994. .

Nursi, Bediüzzaman Said(L): Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Germany 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said(M): Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Germany 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said(Ms):Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, Germany 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said(S): Sözlere, Sözlere Yayınevi, İstanbul, 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said(Ş): Şualar, Yeni Asya Neşriyat, Germany 1994.

Nursi, Bediüzzaman Said(T): Tarihçe-i Hayat, Yeni Asya Neşriyat, Germany 1994.

Russell, Bertrand: "The Conquest of Happiness", Liveright Publishing Corporation, New York, 1930

Tucker, Robert C.: The Marx-Engels Readers,Second Edition, Norton Company, New York